

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
В.о. завідуючої кафедри

Уханова І.О.
« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини»

**НА ТЕМУ: «ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ТНК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ»**

Виконавець:
студентка ФМЕ, гр. 64
Гінда Валерія Олександрівна _____
/підпис/
Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Уханова Інна Олегівна _____
/підпис/

ОДЕСА - 2023

АНОТАЦІЯ

Гінда В.О., «Проблеми та перспективи удосконалення діяльності ТНК харчової промисловості в Україні», кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародні економічні відносини» Одеський національний економічний університет, м. Одеса, 2023 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є ТНК харчової промисловості, що ведуть свою діяльність в Україні.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти дослідження діяльності ТНК, узагальнено чинники створення та функціонування ТНК харчової промисловості, розглянуто методичні підходи аналізу діяльності ТНК харчової промисловості.

Здійснено аналіз передумов створення та діяльності ТНК харчової промисловості в Україні, чинників впливу ТНК харчової промисловості на економічний розвиток України та основних показників діяльності ТНК харчової промисловості в Україні.

Охарактеризовано стан та проблеми діяльності ТНК харчової промисловості на вітчизняному ринку в умовах війни, визначено перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості в Україні у післявоєнний період та запропоновано заходи із залучення та створення транснаціональних корпорацій харчової промисловості у поствоєнний період.

Ключові слова: ТНК, транснаціональні корпорації, харчова промисловість, корпорація, ТНК харчової промисловості.

ANNOTATION

Hiinda V., «Problems and prospects for improving the activities of TNCs in the food industry in Ukraine», qualification work for a master's degree in specialty 292 "International Economic Relations" under the educational program "International Economic Relations" Odesa National Economic University, Odesa, 2023

The master's qualification work consists of three sections. The object of the study is TNCs of the food industry operating in Ukraine.

The work examines the theoretical aspects of the research of TNC activities, summarizes the factors of creation and functioning of TNCs in the food industry, and considers methodological approaches to the analysis of the activities of TNCs in the food industry.

The work analyzed the prerequisites for the creation and activity of TNCs of the food industry in Ukraine, the factors of influence of TNCs of the food industry on the economic development of Ukraine, and the main indicators of the activities of TNCs of the food industry in Ukraine.

The work also characterized the state and problems of the activity of TNCs in the food industry in the domestic market during the war, determined the prospects for the development of transnational corporations in the food industry in Ukraine in the post-war period, and proposed measures to attract and create transnational corporations in the food industry in the post-war period.

Key words: TNC, transnational corporations, food industry, corporation, TNC of the food industry.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ.....	7
1.1. Сутність поняття транснаціональна корпорація та особливості їх діяльності в харчовій промисловості.....	7
1.2. Чинники створення та функціонування ТНК харчової промисловості.....	21
1.3. Методичні підходи аналізу діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості.....	33
Висновки до розділу 1.....	39
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТНК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ.....	41
2.1. Аналіз передумов створення та діяльності ТНК харчової промисловості в Україні.....	41
2.2. Аналіз показників діяльності ТНК харчової промисловості в Україні.....	47
2.3. Аналіз чинників впливу ТНК харчової промисловості на економічний розвиток України.....	70
Висновки до розділу 2.....	76
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ.....	78
3.1. Стан та проблеми діяльності ТНК харчової промисловості на вітчизняному ринку в умовах війни.....	78
3.2. Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості в Україні у післявоєнний період.....	84
3.3. Заходи із залучення та створення транснаціональних корпорацій харчової промисловості у поствоєнний період.....	90
Висновки до розділу 3.....	97
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	103
ДОДАТКИ.....	106

ВСТУП

Актуальність теми. Харчова промисловість в Україні є однією з ключових галузей економіки, яка забезпечує населення продовольством. Транснаціональні корпорації (ТНК) у цій галузі володіють значною частиною ринку та мають великий вплив на сировинну базу, якість продукції та розподіл національних ресурсів. У зв'язку з цим, удосконалення діяльності ТНК харчової промисловості має вагомий значимість для сталого розвитку країни.

Україна має природні ресурси та потенціал для розвитку транснаціональних корпорацій харчової промисловості. Однак, проблеми з ефективністю виробництва, висока залежність від погодних умов та інших негативних факторів впливають на стан сировинної бази харчової промисловості. Удосконалення діяльності ТНК може сприяти впровадженню нових технологій, підвищенню якості продукції та забезпеченню стабільного постачання сировини.

Розвиток глобальної торгівлі та міжнародних економічних відносин вимагає від українських ТНК харчової промисловості бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку. Сталі зміни у попиті, вимогах до якості та стандартів безпеки харчових продуктів потребують постійного удосконалення виробничих процесів та технологій. Діяльність ТНК може впливати на виробництво та маркетингову стратегію, сприяючи підвищенню конкурентоспроможності українських харчових підприємств на світовому ринку.

Аналіз діяльності та пошук шляхів удосконалення діяльності ТНК харчової промисловості дає можливість вивчати та впроваджувати інновації в українську харчову галузь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід відзначити, що дослідженням діяльності ТНК харчової промисловості займалась незначна

кількість вітчизняних науковців. Серед них можна виділити лише деяких: Л.О. Пашнюк, Т. Л. Мостенська, Г.О. Кундаєв, Р.А. Ерфан, М.С. Сичевський, А.Е. Юзефович та ін.

Метою дослідження є аналіз діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості в Україні, а також виявлення перспектив та можливостей для її удосконалення.

Для досягнення поставленої мети, в ході дослідження вирішені наступні **завдання**:

- розкрити економічну сутність поняття транснаціональна корпорація та окреслити особливості їх діяльності в харчовій промисловості;
- визначити основні чинники створення та функціонування ТНК харчової промисловості;
- розглянути методичні підходи аналізу діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості;
- проаналізувати передумови створення та діяльності ТНК харчової промисловості в Україні;
- дати оцінку чинникам впливу ТНК харчової промисловості на економічний розвиток України;
- провести аналіз показників діяльності ТНК харчової промисловості в Україні;
- охарактеризувати стан та проблеми діяльності ТНК харчової промисловості на вітчизняному ринку в умовах війни;
- оцінити перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості в Україні у післявоєнний період;
- обґрунтувати заходи із залучення та створення транснаціональних корпорацій харчової промисловості у поствоєнний період.

Об'єктом дослідження в роботі виступають транснаціональні

корпорації харчової промисловості, що ведуть свою діяльність в Україні.

Предметом дослідження в роботі є теоретичні та науково-практичні засади удосконалення діяльності ТНК харчової промисловості в Україні.

Методи дослідження. Під час виконання кваліфікаційної роботи було використано ряд загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, методи ключових понять, порівняння, групування, індукції та дедукції, метод статистичних угруповань, PEST-аналіз та SWOT-аналіз, методи аналізу й синтезу тощо.

Інформаційна база дослідження. Дослідження базуються на наукових працях вітчизняних та закордонних вчених, законодавчих актах, що стосуються проблеми здійснення економічної діяльності транснаціональних корпорацій на ринках України, офіційних звітах таких корпорацій та електронних ресурсах Інтернету.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи опублікована наукова стаття: Уханова І.О., Гінда В. О., Перспективи розвитку ТНК харчової промисловості в Україні у післявоєнний період // Збірник наукових праць кафедри міжнародних економічних відносин ОНЕУ "Світова економіка та міжнародні економічні відносини" Вип. 4. 2024 (у друці).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних літературних джерел (45 найменування). Загальний обсяг роботи становить 107 сторінок. Робота містить 13 таблиць та 12 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

1.1. Сутність поняття транснаціональна корпорація та особливості їх діяльності в харчовій промисловості

У контексті сучасних глобальних всесвітніх змін діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) відіграє ключову роль в світовій економіці та становить основу господарського сектору країн із розвинутою ринковою економікою. Незважаючи на зростаючу важливість значення і місця транснаціональних компаній у світовому господарстві, ця форма бізнесу й досі залишається дискусійною в міжнародній економіці, а думки вчених-економістів з приводу визначення сутності «транснаціональних корпорацій» й досі розбігаються.

Отже, нашою першочерговою задачею є проведення аналізу та узагальнення наявних визначень, а також виділення основних характеристик, властивих транснаціональним корпораціям. Найбільш вагомі визначення цього поняття, надані передовими світовими структурами.

Перш за все, при дослідженні сутності та особливостей діяльності ТНК, слід розглянути поняття «транснаціоналізації». Транснаціоналізація - це процес, за якого підприємство чи організація розширює свою діяльність за межі національних кордонів, ведучи бізнес або здійснюючи операції в кількох країнах одночасно. Це може включати створення філій, дочірніх підприємств, спільних підприємств або придбання існуючих компаній за кордоном. Такий процес дозволяє підприємствам отримати доступ до нових ринків, збільшити обсяги виробництва та продажів, поліпшити ефективність виробництва та знизити витрати.

Транснаціоналізація є результатом глобалізації, яка призводить до збільшення міжнародної торгівлі, фінансових потоків і обміну технологіями. Цей процес дозволяє підприємствам отримувати доступ до нових ринків, залучати нових клієнтів і збільшувати свої прибутки.

Транснаціоналізація дозволяє корпораціям ефективно використовувати свої ресурси і знання для виробництва та постачання товарів і послуг на міжнародному ринку. Вони також мають можливість використовувати дешеву робочу силу та ресурси в інших країнах для зниження витрат на виробництво.

Термін «транснаціональна корпорація» (TNC, transnational corporation), «багатонаціональна компанія» (multinational corporation – MNC, multinational enterprise) як загальноприйнятий, вживається з 1960-го року. Взагалі, ТНК представляють собою мережу взаємопов'язаних компаній, які походять з однієї країни, мають в ній штаб-квартиру, а підрозділи якої розташовані в інших країнах. У порівнянні з національними компаніями, котрі переносять за межі своєї країни виключно товар, який вони виробляють, транснаціональні корпорації переміщують за кордон і процеси інвестування, які поєднуються з закордонною робочою силою у рамках міжнародного виробництва, з використанням кооперування та спеціалізації.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (United Nations Conference on Trade and Development – UNCTAD) надала терміну «транснаціональна корпорація» офіційне визначення, котре звучить так: «Транснаціональна корпорація (multinational company, transnational corporation, multinational corporation, multinational enterprise) – це компанія, яка об'єднує юридичних осіб різних організаційно-правових форм та видів діяльності у двох чи більше країнах, провадить загальну стратегію і єдину політику з одного чи декількох центрів, які приймають рішення [25].

Варто підкреслити, що надаючи визначення поняттю «транснаціональна корпорація», ЮНКТАД пов'язав його з поняттям «багатонаціональна корпорація». Проте, нові дослідження вказали на те, що «транснаціональна корпорація» є більш загальною концепцією, яка включає «глобальні корпорації», «міжнародні корпорації» та «багатонаціональні корпорації». Це пояснюється відмінностями в стратегіях, якими керуються різновиди транснаціональних корпорацій, різними стадіями їхнього розвитку, що приводить до формування глобальних корпорацій, а також відмінною природою формування капіталу та управлінського центру [35, с.169].

На думку експертів ООН існує декілька ознак, які здатні характеризувати підприємство, як ТНК. Основними з них є те, що [25]:

- філіали компанії наявні у більш ніж шести країнах;
- виручка компанії за рік має перевищувати 100 млн. дол. США;
- велика частка збуту продукції, що виготовляється або послуг, що надаються компанією має реалізовуватися за межами країни її базування.

Конвенція про транснаціональні корпорації, котра була підписана 6 березня 1998 року та набула чинності 14 січня 2000 року, була укладена задля сприяння структурним змінам у економіках країн-учасниць Співдружності. В згаданому документі термін «транснаціональна корпорація» тлумачиться як «юридична особа (або сукупність юридичних осіб), що має контроль над операційним управлінням або господарською діяльністю, володіє відокремленим майном на території двох чи більше держав-учасниць, утворена юридичними особами цих держав і зареєстрована як корпорація відповідно до положень Конвенції». Відповідно до визначення, наданого Конвенцією, ТНК охоплює різні транснаціональні структури, включаючи фінансово-промислові групи,

спільні підприємства, компанії, холдинги, концерни, акціонерні товариства з іноземним капіталом та інші [12].

У 1975 році Міжурядовою комісією з ТНК і Центром по ТНК було розроблено Кодексу поведінки транснаціональної корпорації. Сутність цього Кодексу полягає у встановленні норм і принципів, які керують діяльністю ТНК. На рис. 1.1.1. перелічено лише загальні положення, які можуть бути включені в кодекс поведінки транснаціональної корпорації. Конкретний зміст кодексу залежатиме від галузі, країни та цілей компанії.

Рис. 1.1. Загальні принципи Кодексу поведінки ТНК.

Джерело: складено автором за [31].

Такий кодекс має на меті забезпечити етичну поведінку та відповідальність корпорації перед співробітниками, клієнтами, громадськістю і природним середовищем. У 1 пункті Кодексу поведінки транснаціональної корпорації, ТНК визначається як «підприємство, яке має відділення у двох або більше країнах, незалежно від юридичної форми та сфери діяльності цих відділень, які функціонують відповідно до певної системи ухвалення рішень, що дозволяє проводити певну узгоджену політику та загальну стратегію через один (або більше) центр з прийняття рішень, в рамках якого відділення пов'язані між собою відносинами власності або іншими відносинами; одне або декілька відділень можуть справляти значний вплив на діяльність інших та, зокрема користуватися загальними знаннями та ресурсами і розділяти відповідальність з іншими» [5, с.119].

В документах Організації економічного співробітництва та розвитку можна знайти наступне визначення ТНК. Згідно з даними Організації, транснаціональні корпорації – це економічні підприємства різних форм власності, які мають свої підрозділи в різних країнах. Крім того, одна або кілька філій можуть мати вплив на діяльність корпорації, особливо у сферах обміну ресурсами та знаннями.

Д. Лілієнталь, котрий першим запропонував використання терміну «транснаціональна корпорація», вважав, що це «компанії, засновані в одній країні, але діяльність та існування яких також регулюється законами інших країн» [11].

У своїх дослідженнях Майкл Спісто, вчений з Центру стратегічних економічних досліджень, визначає ТНК як ефективну структуру для нагромадження капіталу та можливість демонстрації ефективної системи управління, що дозволяє чітко відокремлювати власність від управління [43].

Австралійський науковець Крістофер Бартлетт у своїх роботах зазначав, що ТНК – це інтегровані мережі незалежних та розпорошених ресурсів та можливостей, яким властиві такі якості: кожна національна одиниця є джерелом ідей, навичок та можливостей, які можуть бути використані організацією в цілому: національні одиниці, що є для компанії світовим джерелом виробництва будь-якого компоненту, продукту або послуги, виконують глобальну задачу; центр повинен виконувати нову, більш складну роль керування та координації взаємовідносин між національними одиницями [44].

Варто зазначити, що в українському законодавстві термін "транснаціональна корпорація" не має чіткого офіційного визначення. Однак, українське законодавство використовує термін "іноземне підприємство" для позначення організацій, створених за законодавствами інших країн і зареєстрованих за їхніми адресами. Такі підприємства можуть мати дочірні компанії в Україні і здійснювати діяльність на території країни.

Втім, у працівників наукових закладів та фахівців з питань економіки та бізнесу, цей термін розуміється як велика багатонаціональна компанія, яка має діяльність та вплив на ринках багатьох країн одночасно. Транснаціональні корпорації зазвичай мають головні офіси та виробничі одиниці в різних країнах, управління компанії та виробництво розташовані в різних державах, а власники та керівники можуть представляти різні національності.

Відтак, вказуючи на транснаціональні корпорації, Ленський Є.В. має на увазі підприємства, що підконтрольні чи належать корпораціям, і що розташовані поза країною, де базуються ці корпорації. Вони мають широку мережу філій і відділень у різних країнах і займають провідну позицію в виробництві і продажу конкретного товару [14].

В свою чергу, С.В. Мочерний «транснаціональними корпораціями» називає найпотужніші монополії, що діють у міжнародному масштабі й на

основі монополізації значної частини промислового світового виробництва, інтелектуальної власності торгівлі, привласнюють найвищі (транснаціональні) прибутки. ТНК є міжнародними за характером своєї, діяльності та національними щодо контролю за ними й утворюються на основі транс націоналізації (просування за кордон) своєї підприємницької діяльності [17].

У своїй науковій роботі «ТНК як інституційна форма транснаціоналізації національних економік», С.О. Стрельник вказує, що транснаціональна корпорація – це підприємство, що походить з однієї країни, але розширює свою діяльність за межі цієї країни шляхом створення дочірніх компаній, філій або інших форм присутності на міжнародному ринку. Головною метою цього розширення є отримання більш вигідних умов економічної діяльності, що у свою чергу допомагає компанії збільшити свій прибуток і підвищити свій вплив на економічні системи різних країн світу [30, с. 61].

І.І. Кохан зазначає, що ТНК – це міжнародна економічна структура, що має господарські одиниці у двох або більше країнах незалежно від юридичної форми і сфери діяльності, проводить узгоджену політику, втілює у життя загальну стратегію через один або декілька управлінських центрів із метою одержання максимального прибутку [30, с. 45].

Отже, узагальнивши погляди іноземних та вітчизняних дослідників на визначення сутності ТНК, можемо зазначити кілька основних рис, якими характеризуються транснаціональні корпорації (рис.1.2). Такі корпорації ведуть свою діяльність на міжнародному рівні, маючи підрозділи у різних країнах. Вони мають великий обсяг активів та капіталу, керуються стратегією глобалізації та розширення ринків. ТНК зазвичай займаються різними галузями економіки, включаючи виробництво, торгівлю, фінанси тощо. Вони також можуть володіти технологічними розробками та

патентами, співпрацювати з міжнародними організаціями та політичними структурами.

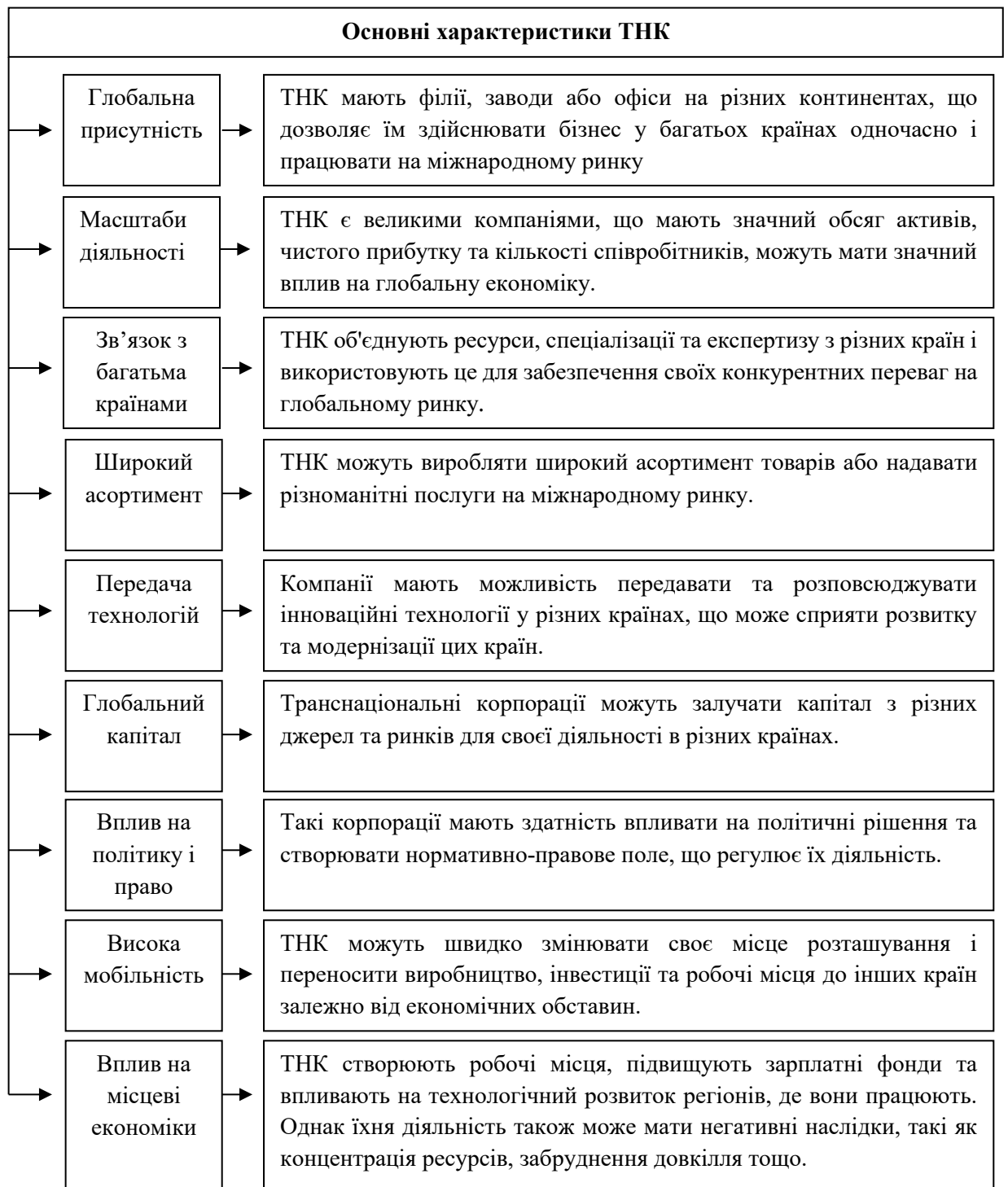

Рис. 1.2. Основні характеристики транснаціональних корпорацій.

Джерело: складено автором.

В таблиці 1.1. систематизовано визначення терміну «транснаціональна корпорація».

Таблиця 1.1

Систематизація визначень «ТНК»

Джерела	Визначення
Конференція ООН з торгівлі та розвитку	ТНК – це компанія, яка об'єднує юридичних осіб різних організаційно-правових форм та видів діяльності у двох чи більше країнах, провадить загальну стратегію і єдину політику з одного чи декількох центрів, які приймають рішення.
Конвенція про транснаціональні корпорації	ТНК – це юридична особа (або сукупність юридичних осіб), що має контроль над операційним управлінням або господарською діяльністю, володіє відокремленим майном на території двох чи більше держав-учасниць, утворена юридичними особами цих держав і зареєстрована як корпорація відповідно до положень Конвенції.
Кодекс поведінки транснаціональної корпорації	ТНК – це підприємство, яке має відділення у двох або більше країнах, незалежно від юридичної форми та сфери діяльності цих відділень, які функціонують відповідно до певної системи ухвалення рішень, що дозволяє проводити певну узгоджену політику та загальну стратегію через один (або більше) центр з прийняття рішень, в рамках якого відділення пов'язані між собою відносинами власності або іншими відносинами.
Д. Лілієнталь	ТНК – це компанії, засновані в одній країні, але діяльність та існування яких також регулюється законами інших країн.
І.І. Кохан	ТНК – це міжнародна економічна структура, що має господарські одиниці у двох або більше країнах незалежно від юридичної форми і сфери діяльності, проводить узгоджену політику, втілює у життя загальну стратегію через один або декілька управлінських центрів із метою одержання максимального прибутку.

Джерело: складено за даними [1; 2; 5, с.119; 7; 10, с.45]

Всі наведені визначення взаємодоповнюють одне одного та об'єднуються навколо характеристик, які є типовими для ТНК, таких як:

наявність філій у багатьох країнах, збереження коріння компанії, розширення на міжнародні ринки, інвестиції капіталу і т.д.

Отже, проаналізувавши визначення терміну «транснаціональна корпорація», надані світовими структурами, зарубіжними та вітчизняними вченими, можемо дійти висновку, що ТНК – це мультинаціональні підприємства, що мають головні офіси в одній країні, але здійснюють свою комерційну діяльність у багатьох країнах по всьому світу. Вони зазвичай мають значний вплив на економіку та політику країн, у яких вони працюють. ТНК часто володіють філіями, дочірніми підприємствами та партнерствами з компаніями в різних країнах, що допомагає їм розширювати свою глобальну присутність. Ці корпорації зазвичай спеціалізуються у великому обсязі іноземних інвестицій, міжнародній торгівлі, та наукових й технологічних інноваціях.

ТНК можуть варіюватись за своїм розміром, структурою та галузевим спрямуванням (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Типи транснаціональних корпорацій

Тип ТНК	Характеристика
Вертикально інтегровані корпорації	це компанії, які оперують у багатьох країнах та мають однакові види бізнесу. Вони можуть виробляти та продавати однакові товари або послуги у всьому світі. Наприклад, компанії харчової промисловості Coca-Cola та McDonald's мають філіали в багатьох країнах та продають однакові товари та послуги.
Горизонтально інтегровані корпорації	корпорації, що мають підприємства в різних країнах, але кожен з них спеціалізується на різних етапах виробничого процесу. Один підрозділ може бути відповідальний за дослідження та розробку, інший - за виробництво, а третій - за маркетинг.
Диверсифіковані транснаціональні корпорації	корпорації, що містять у собі національні підприємства з вертикальною і горизонтальною інтеграцією

Джерело: складено за даними [5, с.58]

Науковці виділяють декілька різновидів структури ТНК: ієрархічна (горизонтально і вертикально інтегровані) та етархічна (рис. 1.3) [26].

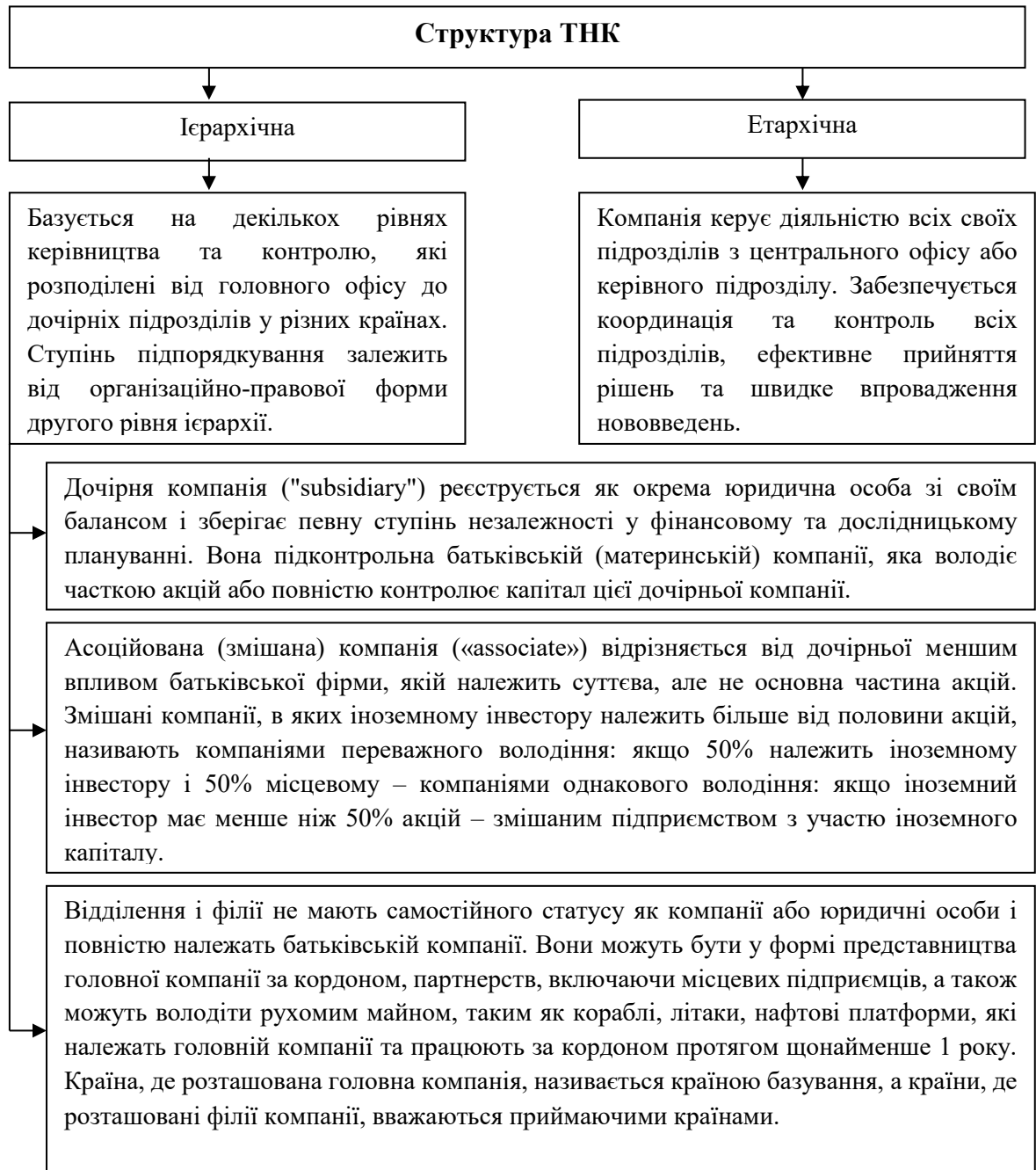

Рис. 1.3. Структура ТНК.

Джерело: складено за даними [26, с.24]

Відповідно до ступеня залежності підрозділів від організаційного центру, можна виділити два типи організаційної форми інтеграції: "м'які" і "жорсткі". До "жорстких" форм відносяться трест, холдинг, концерн і конгломерат. До "м'яких" форм належать картель, консорціум, стратегічні альянси та синдикати.

Однією із найбільш поширених та розвинених організаційних форм інтеграцій транскордонної компанії є концерн - це велике підприємство або організація, яка володіє чи контролює кілька підприємств, що діють у різних галузях або секторах. Концерни зазвичай мають централізоване управління та займаються координацією і стратегічним плануванням своїх дочірніх підприємств. Вони можуть об'єднувати компанії з різних сфер, наприклад, промисловості, фінансів, медіа тощо, з метою отримання синергії та ефективнішого функціонування. Великі концерни, зазвичай, об'єднують від 10 до 100 та більше компаній, що включають збутові, виробничі, науково-дослідні, фінансові та інші підрозділи. Продукція концерну реалізується через власні дилерські та збутові мережі фірм.

Конгломерат - це корпорація або компанія, що складається з різних підприємств або дочірніх компаній, що діють у різних галузях. Такий тип бізнесу характеризується належністю до однієї материнської компанії, але керування та операції кожного підприємства можуть бути розділені. Конгломерати застосовуються для диверсифікації ризиків, широкого портфеля продуктів або послуг, а також для отримання вигод від синергій між різними діловими підрозділами. Вони можуть оперувати в різних галузях, таких як фінанси, медіа, енергетика, транспорт та багато інших.

Якщо йдеться про форми "м'якої" інтеграції компаній, то саме вони є найпоширенішими серед міжнародних організацій. Це дозволяє їм співпрацювати, зберігаючи правову та економічну самостійність засновників. В рамках альянсів та стратегічних консорціумів з'являються можливості використання переваг сильної корпоративної структури, при цьому зберігається національна ідентичність їх учасників.

Картель - це угода між двома або більше компаніями, яка має на меті обмеження конкуренції і контролю ринку. У рамках картелю компанії можуть домовлятися про такі речі, як спільне встановлення цін, розподіл ринків чи обмеження виробництва. Такі угоди порушують антимонопольні

закони, оскільки призводять до штучного підвищення цін і обмеження вибору споживачів. Картелі часто розглядаються як недозволені практики і підлягають суворому правовому регулюванню.

Стратегічні альянси - це довготривалі партнерства, укладені між організаціями з метою спільного досягнення стратегічних цілей. Ці альянси можуть бути укладені між компаніями, урядовими організаціями, громадськими установами або навіть міжнародними організаціями. Такі альянси дозволяють партнерам поєднувати свої ресурси, експертизу та вплив для забезпечення взаємної вигоди. Вони можуть сприяти збільшенню конкурентоспроможності, покращенню інноваційності, зниженню витрат та ризиків, спільному доступу до нових ринків або розширенню глобального присутності. Стратегічні альянси можуть бути формалізовані шляхом укладення контракту або меморандуму про співробітництво, але можуть також мати неформальний характер. Однак, перед укладанням стратегічного альянсу важливо провести детальний аналіз ризиків, користей та спільних цілей для забезпечення успіху співробітництва.

Щодо діяльності транснаціональних корпорацій саме у харчовій промисловості, то у цій сфері вони активно використовують переваги глобалізаційних процесів, щоб забезпечити себе конкурентоспроможністю та збільшити власні прибутки. Однією з особливостей діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості є їх масштабність. Вони належать до найбільших компаній у світі та мають операції в різних країнах. Це дозволяє їм мати доступ до різноманітних ринків, забезпечувати економію в масштабах та залучати до роботи найкращих фахівців.

Також варто зазначити, що транснаціональні корпорації харчової промисловості активно практикують міжнародні об'єднання та фузії з метою розширення своєї географії присутності та перехоплення нових ринків. Це дозволяє їм отримувати конкурентні переваги, зокрема за

рахунок доступу до нових технологій, підвищених виробничих потужностей та впровадження інноваційних продуктів.

Можна виділити ще декілька особливостей, характерних діяльності ТНК в харчовій промисловості:

1. Глобалізація поставок і ринків: Транснаціональні корпорації в харчовій промисловості мають глобальну дистрибуцію та поставки. Вони мають можливість перевозити сировину і готові продукти на довгі відстані, що дозволяє їм експортувати свою продукцію по всьому світу і забезпечувати доступ до продуктів різним регіонам.

2. Інвестиції у країни-виробники сировини: Багато транснаціональних корпорацій власні плантації або ферми для вирощування сировини. Вони інвестують у країни, де продукують популярні сировинні продукти, такі як зернові, фрукти, олії тощо. Це дозволяє забезпечити стабільні поставки і контроль якості продукції.

3. Дослідження та розвиток: Транснаціональні корпорації активно вкладають у дослідження та розвиток нових технологій, щоб покращити якість продукції, збільшити її тривалість збереження та розширити асортимент. Вони також займаються інноваціями у галузі видобутку, переробки та упаковки харчових продуктів.

4. Соціальна відповідальність: Багато транснаціональних корпорацій зосереджуються на створенні програм ініціатив соціальної відповідальності. Вони прагнуть до збереження навколишнього середовища, підтримки місцевих спільнот та забезпечення безпеки та якості продукції.

Отже, Основна особливість діяльності таких корпорацій в харчовій промисловості полягає в тому, що вони здатні ефективно виробляти, переробляти та постачати продукти харчування на глобальному рівні.

Транснаціональні корпорації в харчовій промисловості мають значний вплив на глобальні тренди у харчовому секторі. Вони відповідають

за постачання продуктів харчування та брендів в усі куточки світу, дозволяючи споживачам мати доступ до широкого асортименту продуктів.

Однак, діяльність транснаціональних корпорацій також може супроводжуватися проблемами. Наприклад, вони можуть впливати на місцевих виробників та загрожувати рівному доступу до харчових ресурсів. Також, існує ризик, що вони можуть застосовувати неетичні практики у виробництві та маркетингу.

У загальному, транснаціональні корпорації в харчовій промисловості є ключовими гравцями, що впливають на глобальні ринки харчування. Важливо забезпечити, щоб їх діяльність була екологічно стійкою, соціально відповідальною та сприяла збереженню місцевого харчування та культурної різноманітності.

1.2. Чинники створення та функціонування ТНК харчової промисловості

Внаслідок зростання глобалізації економіки та змін у структурі ринків, створення транснаціональних корпорацій стало необхідним фактором сучасного розвитку харчової промисловості. Ці потужні компанії здатні ефективно забезпечувати потреби споживачів на міжнародному рівні, використовуючи передові технології та здійснюючи всесвітній розподіл продукції.

Харчова промисловість є однією з найбільш впливових галузей економіки, що швидко розвивається і забезпечує людство продовольством. Сьогодні вона керується не лише традиційними підприємствами, але й транснаціональними корпораціями. Ці компанії мають великий вплив на виробництво, постачання та споживання харчових продуктів по всьому світу. Функціонуючи на глобальному ринку, ТНК здатні використовувати переваги масштабу, технологічний потенціал та фінансові ресурси для

досягнення конкурентної переваги. Це дозволяє їм контролювати велику частку ринку, формувати цінову політику та впливати на споживачів. У той же час, створення ТНК в харчовій промисловості може мати і негативні наслідки, такі як нерівні умови конкуренції для маленьких та середніх підприємств, екологічна деградація та соціальні проблеми. Тому важливо досліджувати та розуміти чинники, які сприяють виникненню та успішному функціонуванню ТНК в харчовій промисловості, з метою розробки ефективних стратегій управління та збалансування корпоративних інтересів з потребами суспільства і навколишнього середовища.

Транснаціональні корпорації в харчовій промисловості виникли з розвитком глобалізації і широкомасштабної міжнародної торгівлі. Існує кілька причин, чому ці корпорації стали настільки впливовими в галузі харчової промисловості (рис. 1.3.). Одна з них полягає в тому, що глобальна харчова промисловість вимагає громадськості та доступ до ресурсів з усього світу. Транснаціональні корпорації дозволяють ефективно організувати поставки та переробку продуктів замовника на всій планеті.

Інша причина - економія масштабу. Великі харчові корпорації можуть забезпечити значний обсяг виробництва та дістатися до більш широкої аудиторії споживачів. Вони можуть забезпечити низьку вартість виробництва та ефективно розподілити витрати на дослідження та розвиток.

Крім того, ТНК використовують глобальну мережу постачальників, перевізників та дистриб'юторів для забезпечення ефективності. Вони можуть максимально використовувати ресурси кожної країни, зокрема використовуючи недорогу робочу силу та доступ до сировини.

Також, управління транснаціональних корпорацій зазвичай базується на глобальних наукових, технологічних та інноваційних ресурсах. Це дозволяє корпораціям виявляти нові можливості та бути передовими в розробці харчових продуктів.

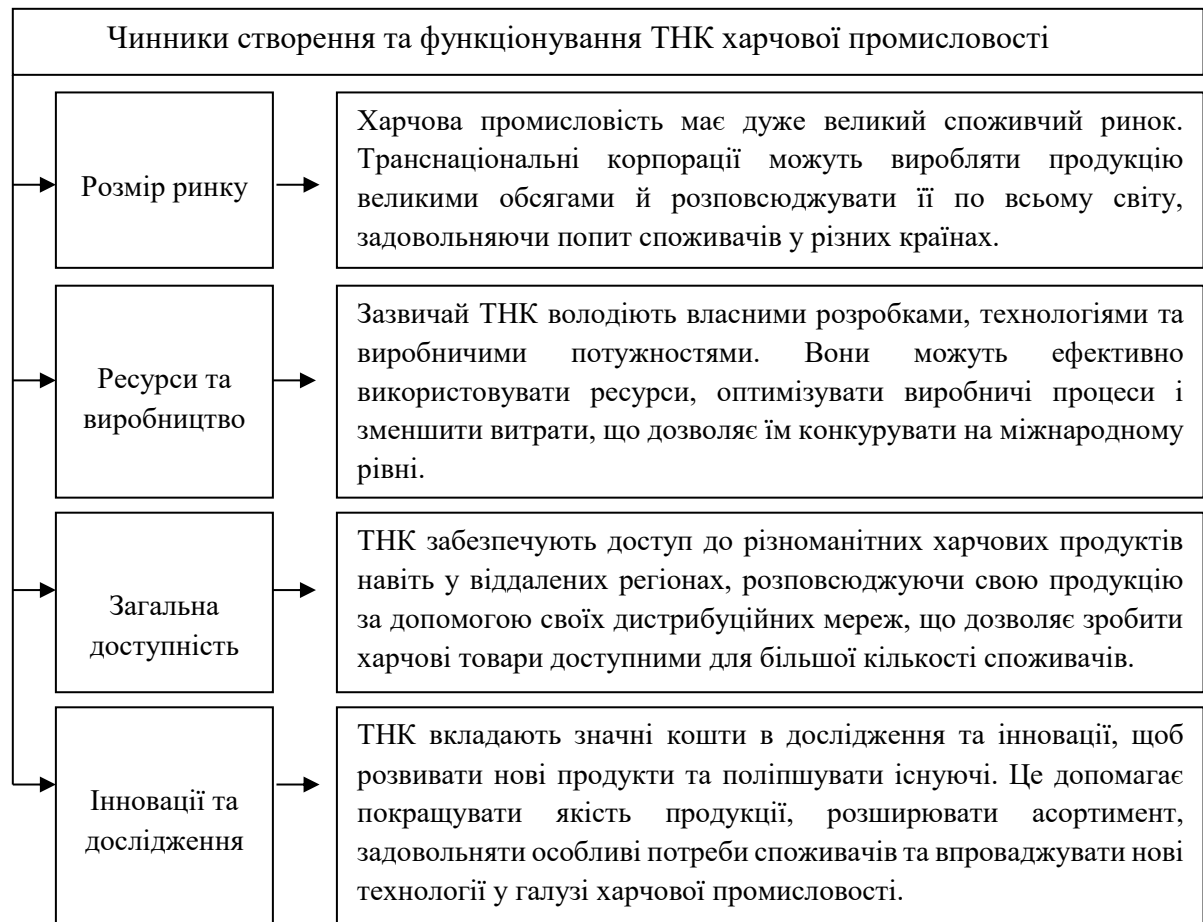

Рис. 1.3. Чинники створення та функціонування ТНК харчової промисловості

Джерело: розроблено автором.

Отже, транснаціональні корпорації в харчовій промисловості були створені для оптимізації виробництва, забезпечення доступу до ресурсів з усього світу, підвищення ефективності та максимізації потенційного ринку споживачів. Усі вище перелічені чинники дозволили транснаціональним корпораціям стати домінуючими у харчовій промисловості та забезпечити світовим споживачам широкий вибір продуктів і вплив на ринки.

Розвиток транснаціональних корпорацій харчової промисловості можна умовно розділити на три етапи. Перший етап був пов'язаний з індустріалізацією та глобалізацією і припадав на другу половину XIX століття.

На початку XIX століття більшість харчових підприємств були місцевими, маленькими господарствами та сімейними підприємствами, які займалися виробництвом, переробкою та постачанням харчових продуктів на ринкові місцевості. Однак з прискореним розвитком технологій, способів комунікації та транспорту, попит на харчові продукти почав зростати, що зумовило виникнення нових форм організації виробництва.

Виникнення транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості почався зі зростання потреби в розвитку масового виробництва та постачання продуктів на глобальному рівні. Було виявлено, що шляхом об'єднання ресурсів, технологій та капіталу можна досягти більшої ефективності та конкурентоздатності.

Однією з перших транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості була корпорація "Nestlé", заснована у Швейцарії в 1866 році. "Nestlé" стала однією з перших компаній, яка зосередилася на виробництві й продажу кондитерських виробів із застосуванням інноваційних технологій та масового маркетингу.

Іншим прикладом можна назвати транснаціональну корпорацію "Unilever", яка була заснована в Нідерландах у 1930 році. "Unilever" спеціалізувалася на виробництві різноманітних продуктів харчування та товарів широкого вжитку і швидко розширила свою присутність на ринки по всьому світу.

Основними чинниками, які сприяли виникненню ТНК харчової промисловості, вважаються наступні [13, с.9]:

- створення умов мобільності для перенесення в інші країни технологій, а також виробничого, управлінського та маркетингового досвіду;
- можливості підвищення рівня ефективності та конкурентоспроможності компанії через доступ до ресурсів інших країн;

- територіальна наближеність іноземного підрозділу компанії до споживачів продукції;
- можливість безпосереднього отримання інформації про перспективи розвитку ринків країни перебування;
- можливість використання у власних інтересах особливостей державної, податкової, соціальної та екологічної політики у різних країнах;
- використання різниці у курсах валют й валютних коливань;
- спроможність подовжувати життєвий цикл своїх технологій і продукції на території інших країн;
- уникання бар'єрів при входженні на ринок певної країни через пряме іноземне інвестування.

Другий етап розвитку транснаціональних корпорацій в харчовій промисловості відбувався у другій половині XX століття, зокрема з 1950-х до 1980-х років. Його можна охарактеризувати як епоху глобалізації, коли компанії почали активно розширювати свою географічну присутність і виходити на міжнародні ринки.

На другому етапі розвитку транснаціональних корпорацій харчова промисловість стала все більше концентрованою, і компанії дають перевагу глобальному масштабу виробництва та постачання. Це означає, що у них з'явилися виробничі об'єкти в різних країнах, а також глобальні ланцюжки постачання, що дозволяє їм ефективно використовувати ресурси з різних частин світу.

Транснаціональні корпорації в харчовій промисловості також активно використовують стратегію фузій та поглинань, щоб посилити свою конкурентоспроможність. Вони здійснюють придбання менших підприємств, які доповнюють їхні виробничі потужності, технології або географічну присутність. Це дозволяє їм швидко розширюватись та займати провідні позиції на світовому ринку.

Крім того, на другому етапі розвитку в харчовій промисловості транснаціональні корпорації почали зосереджуватись на розробці нових продуктів та інновацій. Вони вкладають значні кошти в дослідження та розвиток, щоб запропонувати споживачам нові смаки, вишукані інгредієнти та зручні форми упаковки. Це допомагає їм залишатись конкурентоспроможними та задовольняти змінні вимоги ринку.

Третій етап розвитку транснаціональних корпорацій в харчовій промисловості відбувався приблизно від 1980-х років та триває й до нині. Характеризується він глобалізацією та змінами в міжнародній економіці. На цьому етапі корпорації продовжують розширювати свою присутність на міжнародному ринку, використовуючи для цього стратегії, такі як інвестиції в закордонні підприємства, створення спільних підприємств з місцевими компаніями та придбання контрольних пакетів акцій.

Цей етап також відзначається активним застосуванням інноваційних технологій у виробництві та маркетингу харчових товарів. Корпорації використовують передові методи вирощування сільськогосподарських культур, впроваджують автоматизовані системи контролю якості та безпеки продукції, залучаються до досліджень та розвитку нових продуктів.

Також в цей період транснаціональні корпорації почали впроваджувати стандартизовані системи виробництва, які дозволяли забезпечити високу якість продукції і ефективність виробничих процесів. Крім того, вони активно використовували маркетингові стратегії для просування своїх брендів і виробів на світовому ринку, а також вкладали значні зусилля у впровадження новітніх технологій виробництва, що дозволяло їм поліпшити ефективність процесів та забезпечити інноваційні рішення у сфері виробництва та постачання продукції.

Отже, дослідивши етапи розвитку транснаціональних корпорацій харчової промисловості, можемо виділити чинники, що позитивно і

негативно впливають на ефективне функціонування ТНК харчової промисловості. До позитивних можна віднести:

1. Світовий ринок: Глобалізація та розвиток торгівлі створюють більше можливостей для транснаціональних корпорацій харчової промисловості. Вони можуть ефективно експортувати свою продукцію до різних країн, завдяки чому збільшують свою ринкову долю і отримують більше прибутку.

2. Технологічний прогрес: Розробка нових технологій дозволяє транснаціональним корпораціям забезпечувати високу якість продукції та збільшувати її довговічність. Застосування передових методів обробки, зберігання та транспортування продуктів сприяє позитивному сприйняттю бренду споживачами та підвищенню їх лояльності.

3. Доступ до ресурсів: Транснаціональні корпорації можуть мати доступ до різноманітних ринків сировини та ресурсів, що сприяє забезпеченню стабільного сировинного балансу і зниженню вартості виробництва. Це також дозволяє корпораціям масштабувати свої операції та розвивати синергію між різними ринками.

4. Маркетинг та брендування: Одним з головних принципів транснаціональних корпорацій є створення сильних брендів, які стають відомими по всьому світу. Інвестиції в маркетинг та рекламу допомагають збільшити усвідомленість споживачів щодо продукції корпорації та підтримувати позитивне сприйняття бренду.

5. Економічний розвиток: Зростання економік інших країн сприяє збільшенню платоспроможності населення та зміцненню попиту на продукцію харчової промисловості. Транснаціональні корпорації можуть використовувати ці можливості для розширення своєї діяльності та залучення нових клієнтів.

Однак, розвиток транснаціональних корпорацій харчової промисловості може бути ускладнений певними негативними факторами. Серед них:

1. Регуляційні обмеження: Різні країни можуть мати різні правила та норми щодо продукції, маркування, безпеки харчових товарів тощо. Це може ускладнювати транснаціональним корпораціям пристосування своїх процесів до вимог різних ринків. Такі обмеження можуть зніматись лише через складний процес гармонізації міжнародних стандартів.

2. Екологічні проблеми: Харчова промисловість має значний вплив на довкілля, зокрема на землеробство, використання води, викиди пестицидів та інших хімічних речовин. Транснаціональні корпорації можуть бути піддаються критиці за недостатні рівні екологічної відповідальності та можуть мати проблеми з утриманням сталого розвитку.

3. Соціальна відповідальність: Транснаціональні корпорації часто звинувачують у несправедливих умовах праці, низьких заробітних платах та поганому ставленні до працівників, особливо в країнах з низьким рівнем розвитку. Це може призводити до протестів, бойкотів та інших форм громадського тиску на корпорації.

4. Конкуренція: Харчова промисловість є дуже конкурентним сектором, де багато компаній борються за ринкові частки. Транснаціональні корпорації можуть стикатися з конкурентами, які мають перевагу у вигляді локального відомства та розуміння місцевих ринків.

5. Геополітичні ризики: Політична стабільність різних країн може впливати на діяльність транснаціональних корпорацій. Зміна уряду, політичні конфлікти, введення торговельних обмежень або санкцій можуть впливати на ефективність і збитковість функціонування таких корпорацій.

6. Соціокультурні відмінності: Різні країни та регіони мають власні культурні традиції та споживацькі звички, що впливають на попит і

смакові уподобання споживачів. Транснаціональним корпораціям потрібно пристосовуватися до цих відмінностей і адаптувати свою продукцію до вимог різних ринків. Це може бути складним завданням і вимагати значних зусиль та ресурсів.

Усі ці фактори можуть негативно впливати на розвиток транснаціональних корпорацій харчової промисловості. Проте, враховуючи їх та діючи з урахуванням вимог і очікувань споживачів і суспільства в цілому, ці корпорації можуть досягти сталого розвитку та успіху.

В свою чергу постає інше, не менш важливе, питання впливу транснаціональних корпорацій харчової промисловості на суспільство, навколишнє середовище, економічний розвиток регіонів, країн та на глобальну економіку.

Перш за все, варто зазначити, що транснаціональні корпорації харчової промисловості домінують у виробництві та постачанні харчових товарів. Вони мають значні ресурси та фінансову потужність для розміщення своїх фабрик, плантацій та логістичних центрів у різних країнах світу. Ці корпорації часто прагнуть до максимального збуту своїх продуктів, незалежно від соціальних та екологічних наслідків.

Вплив транснаціональних корпорацій харчової промисловості на соціально-економічне становище країни має як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, ці корпорації створюють робочі місця та інвестиції в країнах, де вони діють. Вони можуть сприяти економічному зростанню та підвищенню рівня життя місцевого населення. Крім того, транснаціональні корпорації можуть впроваджувати технології та практики, які поліпшують процеси виробництва та забезпечують доступність харчових продуктів.

З іншого боку, існують серйозні соціальні та екологічні проблеми, пов'язані з діяльністю транснаціональних корпорацій харчової промисловості. Вони можуть спричиняти зниження якості продуктів, викликати виснаження природних ресурсів та забруднення довкілля. Також,

ці корпорації можуть монополізувати ринок, обмежуючи конкуренцію та вплив на ціни. Це може мати негативний вплив на малі сільськогосподарські господарства та місцевих виробників.

Зрозуміло, що питання ролі великих корпорацій в суспільстві є складним та контроверсійним, проте, спершу варто зосередитися на позитивних аспектах розвитку, які вони можуть принести.

По-перше, транснаціональні корпорації харчової промисловості істотно сприяють створенню робочих місць у країні, де вони працюють. Завдяки великому масштабу виробництва та дистрибуції, ці корпорації регулярно відкривають нові підприємства та забезпечують заробітну плату для сотень тисяч людей. Це стимулює зростання зайнятості та економічного добробуту населення.

По-друге, транснаціональні корпорації часто впроваджують нові технології виробництва та обробки харчових продуктів. Вони привозять до країни передові наукові розробки, високоефективні методи виробництва та продуктивність, що значно покращує процеси в харчовій промисловості. Цей трансфер технологій має значний потенціал для покращення якості продукції та збільшення ефективності сектора.

Третій важливий плюс полягає в тому, що транснаціональні корпорації стимулюють розвиток місцевої поставкової ланки. Вони часто встановлюють партнерські відносини з місцевими фермерами та постачальниками сировини, надаючи їм можливості для росту та розвитку.

Також корпорації можуть сприяти розвитку інфраструктури в країні, такої як дороги, зв'язок і електромережі, щоб забезпечити ефективне функціонування свого виробництва. Це може бути корисно не лише компанії, але й місцевому населенню, яке також отримує доступ до покращеної інфраструктури тощо.

Важливо враховувати й те, що ТНК харчової промисловості можуть мати негативний вплив на соціально-економічний розвиток країни, в якій

вони функціонують, з декількох причин:

1. Експлуатація ресурсів: Корпорації можуть використовувати природні ресурси країни на великій промисловій шкалі, що може приводити до виснаження ресурсів та зниження їх доступності для місцевого населення.

2. Управління водними ресурсами: Великі корпорації харчової промисловості можуть споживати великі обсяги води для своїх виробничих потреб, що може призводити до висихання місцевих річок та джерел водопостачання.

3. Соціально-економічний вигнання: Коли транснаціональна корпорація занапастить місцеве землеробство або природні ресурси, то це може призвести до економічного занепаду і втрати робочих місць місцевого населення.

4. Неурядове впливання: Корпорації можуть мати значний вплив на політичні процеси країни, зокрема через спонсорство політичних кампаній, лобіювання та інші методи. Це може впливати на прийняття рішень в інтересах корпорацій, а не в інтересах місцевого населення.

5. Негативний вплив на здоров'я: Деякі корпорації харчової промисловості можуть продавати продукти, які містять шкідливі речовини, що може негативно впливати на здоров'я місцевого населення.

Ці негативні чинники можуть створювати нерівномірність у розвитку країни, викликати екологічні та економічні проблеми тощо. Зрештою, належна регуляція та нагляд від уряду, створення ефективного законодавства та прозорих стандартів можуть допомогти зменшити негативний вплив транснаціональних корпорацій харчової промисловості на соціально-економічний розвиток країни.

Отже, сьогодні транснаціональні корпорації харчової промисловості відіграють важливу роль у глобальній економіці і виробництві харчових продуктів. Низка факторів сприяє їхньому створенню та функціонуванню.

По-перше, технологічний прогрес і зростання доступу до інновацій дозволяють ТНК впроваджувати нові методи виробництва, завдяки чому вони забезпечують високі стандарти якості та ефективності продукції.

По-друге, міжнародна торгівля та лібералізація ринків створюють сприятливу атмосферу для розвитку ТНК. Інтернаціоналізація виробництва дозволяє їм провадити бізнес у різних країнах, використовуючи переваги різних регіонів, таких як низька вартість праці чи доступ до сировини.

По-третє, ефективне управління та стратегія підприємства грають ключову роль у розвитку транснаціональних корпорацій харчової промисловості. Здатність адаптації до локальних ринків, розуміння культурних особливостей та забезпечення інноваційних рішень дозволяють їм підтримувати конкурентоспроможність і стабільність на глобальному ринку.

В цілому, створення та функціонування ТНК харчової промисловості спираються на поєднання технологічного прогресу, міжнародної торгівлі та управлінської експертизи. Ці компанії відіграють вагомую роль у глобальній економіці та в трансформації сучасної харчової сфери, проте також вимагають ретельного контролю і регулювання з боку держави та громадськості, щоб забезпечити сталість та етичність їхньої діяльності.

1.3. Методичні підходи аналізу діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості

Важливим інструментом у розумінні та оцінці рольової функції транснаціональних корпорацій харчової промисловості у світовій економіці є визначення методичних підходів до аналізу їх діяльності. У зв'язку з розширенням глобального ринку і зростанням впливу транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості, аналіз їх діяльності набуває особливої актуальності.

Методичні підходи до аналізу цих корпорацій можуть включати такі аспекти, як фінансовий аналіз, стратегічний аналіз, економічний аналіз, соціально-екологічний аналіз та інші.

Фінансовий аналіз дозволяє визначити фінансову стійкість транснаціональних корпорацій і їхню можливість функціонувати на міжнародному ринку. Він включає оцінку фінансового стану транснаціональних корпорацій в галузі харчової промисловості, таких як аналіз балансів, звітів про прибутки та збитки, а також аналіз показників рентабельності та ліквідності.

Фінансовий аналіз діяльності ТНК харчової промисловості є складним завданням, що вимагає глибокого вивчення багатьох факторів. Основні аспекти, які зазвичай аналізуються включають фінансові показники компанії, такі як доходи, витрати, прибуток, активи та зобов'язання.

Також, варто вивчити показники ефективності, такі як рентабельність продукції, рентабельність активів, вертикальна та горизонтальна аналізи фінансових звітів. Ці показники дозволяють оцінити потенційні ризики та можливості збільшення прибутку.

Для аналізу транснаціональних корпорацій харчової промисловості також важливо вивчити їхні стратегії розвитку, поточні тенденції на ринку, конкурентну позицію та стабільність виробничих ланцюжків.

Це лише загальний огляд фінансового аналізу діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості. Детальне дослідження та аналіз потребує доступу до відповідних фінансових звітів та інших джерел інформації про ці компанії.

Стратегічний аналіз допомагає розуміти конкурентні переваги та недоліки цих корпорацій, їхню орієнтацію на ринок та інноваційні процеси. Він включає оцінку стратегічних напрямків та конкурентних переваг транснаціональних корпорацій. Дослідження конкурентного середовища,

включаючи аналіз основних гравців, ринкових трендів та можливих загроз, є важливим компонентом цього підходу.

Стратегічний аналіз діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості включає оцінку різних аспектів їхньої діяльності з метою розробки оптимальних стратегій для досягнення конкурентних переваг. Основні етапи стратегічного аналізу включають:

1. Аналіз зовнішнього середовища: Включає оцінку макроекономічних, політичних, соціокультурних, технологічних та конкурентних факторів, що можуть впливати на діяльність транснаціональних корпорацій харчової промисловості. Цей аналіз допомагає визначити можливості та загрози, з якими стикаються корпорації.

2. Аналіз внутрішнього середовища: Перевірка внутрішніх ресурсів, компетенцій та обмежень корпорацій. Це включає оцінку стратегічних активів, які корпорації можуть використовувати для досягнення конкурентної переваги.

3. Аналіз конкурентного середовища: Вивчення конкуренції на ринку харчової промисловості, включаючи ідентифікацію конкурентів, їх стратегій та сильних сторін.

4. Формулювання стратегій: На основі результатів попередніх аналізів розробляються стратегії, які використовуються для досягнення конкурентних переваг. Це можуть бути стратегії розвитку нових продуктів, входу на нові ринки, стратегії цінового лідерства тощо.

5. Реалізація і контроль: Після формулювання стратегій настає етап їх реалізації та контролю. Виконання стратегій повинно перевірятись, щоб переконатися, що вони дійсно приносять бажані результати.

У ключових промислових секторах, таких як харчова промисловість, стратегічний аналіз є важливим для транснаціональних корпорацій, оскільки дозволяє їм розуміти ринкові умови, конкурентний ландшафт та свої власні можливості.

Економічний аналіз включає оцінку економічного впливу ТНК на економіку країн, у яких вони працюють. Цей підхід досліджує вклад корпорацій у ВВП, зайнятість, податкові внески та інші економічні показники.

Ефективний аналіз впливу транснаціональних корпорацій харчової промисловості на економічний стан країни передбачає оцінку економічних показників, включаючи ВВП, зайнятість, експорт, імпорт та доступність продуктів харчування для населення. Додатково, слід аналізувати регулюючі політики та механізми контролю, що впливають на відносини між транснаціональними корпораціями та місцевими підприємствами.

Соціально-екологічний аналіз стає все більш важливим у світі, де споживачі все більше звертають увагу на відповідальну бізнес-практику та екологічні аспекти діяльності компаній. Цей аналіз допомагає виявити соціальну та екологічну відповідальність транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості.

Цей аналіз включає оцінку впливу діяльності транснаціональних корпорацій на навколишнє середовище, включаючи аналіз використання ресурсів, викидів та ефективності процесів управління довкіллям.

Також він передбачає оцінку впливу цих корпорацій на соціальні аспекти суспільства. Основні питання, які можуть бути досліджені в рамках такого аналізу, включають:

1. Зайнятість та умови праці: Оцінка умов праці, заробітної плати, соціальних прав та умов зайнятості, які надаються працівникам транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості.

2. Взаємодія з місцевими спільнотами: Дослідження стосунків між транснаціональними корпораціями та місцевими спільнотами у сфері харчової промисловості, зокрема вплив на культуру, традиції та ставлення до землі та ресурсів.

3. Екологічні наслідки: Вивчення впливу транснаціональних корпорацій харчової промисловості на навколишнє середовище, включаючи ефекти забруднення, використання ресурсів та зміни клімату.

4. Соціальна відповідальність: Оцінка діяльності транснаціональних корпорацій в контексті соціальної відповідальності, такої як захист прав людини, етичний стандарти виробництва та прозорість.

Оцінка соціально-екологічного впливу транснаціональних корпорацій харчової промисловості вимагає доступу до відповідних даних та проведення комунікації з зацікавленими сторонами, у тому числі з представниками корпорацій, місцевих спільнот та академічної громадськості.

Методичні підходи аналізу діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості є важливим етапом в оцінці стану ринку та ролі цих корпорацій у глобальній економіці. Вони допомагають краще зрозуміти функції, стратегії та вплив транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості та розробляти належні стратегії відповідно до потреб ринку та споживачів.

Проводячи будь-який аналіз діяльності ТНК, необхідно виходити з того, що компанії ведуть діяльність на резидентській (або «вітчизняній») території паралельно з інвестуванням та діяльністю за кордоном. Саме тому їх діяльність слід оцінювати не лише як закордонну, але, в тому числі, у резидентській країні. Відповідно, в процесі обґрунтування основних методичних положень щодо аналізу та оцінки діяльності ТНК, в якості основного використаємо підхід врахування масштабів закордонної діяльності та її співвідношення з діяльністю на резидентській території.

Систематизований перелік основних показників діяльності ТНК з урахуванням положень, які викладено в роботах [4, 15], доцільно представити у вигляді наступних груп показників:

1. Перша група об'єднує абсолютні показники, які комплексно характеризують масштаби діяльності ТНК, зокрема:

- а) кількість філіалів та їх розподіл між країнами (резидентською та іншими);
- б) валова продукції ТНК в цілому, в тому числі іноземних філіалів;
- в) обсяг продаж ТНК, в тому числі іноземних філіалів;
- г) сукупна вартість активів ТНК, в тому числі іноземних філіалів;
- д) дохід ТНК, в тому числі іноземних філіалів;
- е) експорт продукції ТНК, в тому числі іноземних філіалів;

Важливим напрямом аналізу діяльності ТНК є результативність та інтенсивність інноваційної діяльності. Тому представлений перелік необхідно доповнити наступними показниками:

- ж) чисельність науково-технічних кадрів, в тому числі у зарубіжних філіалах;
- з) кількість отриманих за рік патентів, в тому числі у зарубіжних філіалах;
- и) витрати на науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) ТНК в цілому, в тому числі у зарубіжних філіалах.

Всі ці дані показуватимуть не потоки, які здійснюються через кордони, а їх наслідки у вигляді зумовленої ними господарської діяльності.

2. Друга група показників повинна представити власне динамічні показники в розрізі років, що буде характеризувати подальшу міжнародну спрямованість та експансію ТНК. Основою діяльності ТНК є інвестиції, саме тому, найбільш важливими серед цієї групи показників є показники, пов'язані з інвестиційною діяльністю:

- а) обсяг інвестицій у власні зарубіжні філіали, здійснених за рік (класифікуються як прямі іноземні інвестиції);
- б) обсяг інвестицій, спрямованих на здійснення транскордонних злиттів та поглинань;

в) обсяги доходів, які переводяться з країни з високими податками і країну з низькими податками.

3. Третя група містить відносні показники, які характеризують економічний зміст транснаціоналізаційних процесів:

а) коефіцієнт транснаціоналізації активів це відношення зарубіжних активів до всіх активів підприємства;

б) коефіцієнт транснаціоналізації продаж це відношення зарубіжних продаж до загального їх обсягу;

в) коефіцієнт транснаціоналізації робочої сили це відношення чисельності працівників за кордоном до загальної кількості зайнятих;

г) загальний коефіцієнт транснаціональності розраховується як середнє значення трьох вказаних показників: коефіцієнтів транснаціоналізації активів продаж та працівників;

д) коефіцієнт інтернаціоналізації це відношення кількості зарубіжних філіалів до загальної кількості підрозділів.

Методичні підходи аналізу діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості є надзвичайно важливими для розуміння ефективності та впливу цих компаній на глобальну економіку та суспільство. Під час вивчення таких корпорацій необхідно враховувати широкий спектр факторів, включаючи економічні, соціальні, екологічні та етичні аспекти їхньої діяльності. Усі ці методичні підходи забезпечують комплексне та всебічне розуміння діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості.

Висновки до розділу 1

Опрацювавши та вивчивши теоретичні основи діяльності транснаціональних корпорацій в харчовій промисловості можна зробити наступні висновки.

Транснаціональні корпорації в харчовій промисловості - це компанії, які мають бізнес-операції в кількох країнах і працюють у галузі виробництва, переробки та дистрибуції харчових продуктів. Вони можуть мати великі масштаби, займатися різними видами продукції та мати вплив на глобальний ринок харчових товарів.

ТНК в харчовій промисловості часто мають розгалужений ланцюжок виробництва, що охоплює постачальників сировини, виробничі підприємства, логістичні мережі та магазини. Вони можуть мати різні бренди харчових продуктів і бути присутніми на різних ринках по всьому світу.

Основні характеристики ТНК в харчовій промисловості включають глобалізацію бізнесу, масштабне виробництво, високу ефективність і стратегії маркетингу для розширення своєї глобальної присутності. Вони можуть впливати на підручних фермерів, екологію та харчову безпеку в різних країнах, що залежно від конкретної ситуації може мати як позитивний, так і негативний вплив.

Дослідження діяльності транснаціональних корпорацій в харчовій промисловості є важливим аспектом вивчення економічних взаємозв'язків та глобалізації. Застосування теоретико-методичних підходів до такого дослідження допомагає розкрити особливості функціонування цих корпорацій, їх вплив на національні економіки та розвиток глобального харчового ринку.

Одним з ключових елементів дослідження є застосування теоретичних концепцій та моделей, що дозволяють аналізувати поведінку транснаціональних корпорацій в контексті глобалізації. Такі підходи включають, наприклад, теорію імперіалізму, теорію залежності, підходи до формування глобальних продовольчих ланцюгів та інші.

Методичні підходи до дослідження діяльності транснаціональних корпорацій включають аналіз документальних джерел, статистичні дані та

емпіричні дослідження. Особлива увага приділяється аналізу фінансових показників, таких як обсяги продажів, чистий прибуток та інвестиції.

Дослідження діяльності транснаціональних корпорацій в харчовій промисловості дозволяє зрозуміти економічні, соціальні та екологічні наслідки їхньої діяльності. Врахування таких аспектів дозволяє визначити шляхи регулювання глобального харчового ринку та покращення умов розвитку національних економік.

Загалом, теоретико-методичні основи дослідження діяльності транснаціональних корпорацій в харчовій промисловості визначаються як важливий інструмент для розуміння ролі і впливу цих корпорацій на глобальну економіку та суспільство.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ТНК ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

2.1. Аналіз передумов створення та діяльності ТНК харчової промисловості в Україні

У зв'язку зі значними змінами у світовій економіці та процесами глобалізації, транснаціональні корпорації стали одними з найвпливовіших учасників глобального ринку. Зокрема, у галузі харчової промисловості, транснаціональні корпорації виявили значний імпакт на економічний, соціокультурний та екологічний розвиток країн, включаючи Україну.

Україна викликає особливий інтерес ТНК у тих галузях, в яких яскраво виражені конкурентні переваги щодо національних компаній. У 2022 р. провідними сферами економічної діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій для ТНК та іноземних інвесторів були такі сектори української економіки: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів (12,6% від загального обсягу) [14].

Харчова промисловість — пріоритетна та стратегічно важлива галузь економіки України. Продукція харчової промисловості належить до товарів першої (життєвої) необхідності, тому її стан впливає на рівень продовольчої безпеки держави, соціальну стабільність, економічне зростання.

Харчова промисловість України має високий експортний потенціал, який приваблює іноземних інвесторів. Галузь виходить на 2-ге місце (після металургії) за обсягами прямих іноземних інвестицій. Щорічно прямі іноземні інвестиції в галузь становлять близько 3 млрд дол. (понад 25 % від загальних прямих іноземних інвестицій у промисловість країни) [39].

Висока експортоспроможність українського харчового сектору приваблює і великі транснаціональні компанії. Загалом, Україна приваблює для ТНК харчової промисловості як важливий гравець у глобальній

економіці з потужним аграрним сектором, доступною робочою силою та широким спектром сільськогосподарських продуктів.

В Україні найбільшими ТНК харчової промисловості, які вклали значні фінансові ресурси, є Nestle SA., McDonald's, PepsiCo, Coca-Cola HBC, Carlsberg Group, ViOil та ін.

Передумови створення транснаціональних корпорацій харчової промисловості в Україні розглядаються з кількох аспектів. По-перше, Україна має значний аграрний потенціал та природні ресурси, такі як обробна земля та водні ресурси, кліматичні умови та велика кількість сільськогосподарських угідь. Це робить країну привабливою для транснаціональних корпорацій, які зацікавлені в розвитку виробництва та збуту продукції.

По-друге, розташування України в центрі Європи забезпечує доступ до різних ринків і транспортних маршрутів. Країна розташована на перетині торгових шляхів між Східною та Західною Європою, що надає можливості для експорту харчових продуктів. Крім того, наявність розвинутої транспортної та логістичної інфраструктури є важливим фактором для транснаціональних корпорацій. Україна, як транспортний хаб, має розвинуту транспортну мережу, яка забезпечує зручний доступ до ринків Східної та Західної Європи.

По-третє, наявна доступність робочої сили та фінансова підтримка з боку уряду, впливають на притягнення транснаціональних корпорацій до України. Для залучення транснаціональних корпорацій необхідно мати належний резерв фахівців з відповідними навичками та знаннями. Висока кваліфікація працівників у галузі харчової промисловості та низькі витрати на робочу силу стають привабливими факторами для іноземних компаній. Крім того, наявність інвестиційних пільг та податкових пільг з боку уряду дозволяє створювати сприятливі умови для іноземних інвесторів.

Отже, українська економіка має привабливий характер для іноземних інвесторів через природно-сировинний потенціал, відносно дешеву робочу силу та високий технічний рівень підготовки спеціалістів. Крім того, ТНК можуть привести до модернізації виробничих процесів та впровадження новітніх технологій, що підвищить якість продукції та ефективність виробництва.

Зазначені чинники можуть сприяти залученню транснаціональних корпорацій до харчової промисловості України та сприяти її подальшому розвитку та модернізації сільськогосподарського сектору, залученню іноземних інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Однак, слід зазначити, що За версією Forbes, за підсумками 2021 року, значна частина транснаціональних корпорацій, зокрема ті, що діють у харчовій промисловості, зазнали фінансових втрат (табл. 2.1.). Цей факт вказує на труднощі, з якими стикаються компанії у даній галузі, і може бути наслідком багатьох факторів, таких як зміни споживацьких попитів, виробничі складнощі, економічна нестабільність та зміни у правовому середовищі.

Таблиця 2.1

Фінансові результати ТНК харчової промисловості в Україні
за 2022 р.

№	Корпорація	Виторг, млрд. грн.	Прибуток/збиток, млрд. грн.	Динаміка виторгу, %
1	Nestlé	12	- 1,5	+10%
2	Carlsberg	9	- 1,5	+8%
3	Coca-Cola	8,4	+ 43	- 9%
4	PepsiCo	7	н/д	н/д
5	Mondelez	4,1	- 305	- 52%

Джерело: складено за даними [41].

На заваді діяльності ТНК харчової промисловості в Україні наразі стає ряд факторів, серед яких:

1. Економічна нестабільність. Україна стикається з економічними труднощами, що може знизити інтерес транснаціональних корпорацій до вкладення коштів у країну.

2. Критичний рівень корупції в усіх сферах господарської діяльності і нездатність судової системи функціонувати належним чином. Корупція є серйозною проблемою в Україні і може вплинути на бізнес-середовище, зменшуючи довіру іноземних інвесторів і підприємців. У 2022 році за індексом сприяння корупції Transparency International Україна отримала 33 бали зі 100, що на один більше, ніж минулого року. Це 116-те місце серед 180 країн [24].

3. Відсутність стабільного правового середовища. Недостатня законодавча база може створювати ризики з точки зору захисту прав власності, конфіденційності даних та розвитку бізнесу.

4. Високий рівень бюрократії. Складність та час, необхідний для виконання адміністративних процедур та одержання необхідних дозволів, може ускладнювати бізнес-операції для транснаціональних корпорацій.

5. Політична нестабільність. Нестабільність політичної ситуації може створювати невизначеність і ризик для транснаціональних корпорацій, що може перешкоджати їхній діяльності.

6. Недоліки в податковій системі. Україна має недосконалу податкову систему, а вона є важливим компонентом інвестиційного клімату країни і неабияк впливає на її привабливість для транснаціональних корпорацій. Згідно з індексом Tax Hells Index, що заснований на кількісних та якісних даних МВФ та Світового банку в 2021 році, яким оцінюються 94 країни, у цьому ж році Україна посіла 4 місце серед країн із найгіршими податковими системами [45].

Окрім перелічених недоліків, Українська економіка має ще ряд невирішених проблем, що стримують розвиток і ефективне функціонування ТНК на її території: дефіцит бюджету та борги, активні військові дії, спад

промислового виробництва, банківська криза, яскраво виражена інфляція тощо.

З цієї причини починаючи з 2014 року спостерігалось стрімке скорочення кількості ТНК на ринках України, при чому не тільки іноземних, а й вітчизняних. Відбувається зменшення об'єму прямих іноземних інвестицій (ПІІ), кількості філій і дочірніх підприємств, а деякі ТНК взагалі тимчасово припинили свою діяльність в Україні через повномасштабне російське вторгнення на її територію.

Варто відзначити, що наразі в Україні відсутній сприятливий інвестиційний клімат - набір правових, економічних, соціальних та культурних інститутів, організацій, механізмів та стимулів, що визначають режим алокації, управління й використання ресурсів та активів.

Розглянемо декілька проблемних елементів інвестиційного клімату України, які впливають на її привабливість для ТНК, що вирішують вкладати свої ресурси та розширювати свою діяльність на цій території.

Одне з обмежень, з якими стикаються підприємства в Україні, є обмеження на валютні операції. Навіть після останніх кроків у напрямку валютної лібералізації, Національний банк України все ще зберігає обмеження, які стосуються обслуговування боргів, виплати дивідендів тощо. Ці обмеження гальмують можливості для реінвестування. Крім того, нові інвестори та іноземні компанії не поспішають входити на український ринок, оскільки вони розуміють всі потенційні складнощі, пов'язані з цим.

Іншим, не менш важливим елементом інвестиційного клімату країни є свобода переміщення грошей та інших фінансових ресурсів. Чим більша інтеграція країни у світову фінансову систему, тим більше капіталу доступно для її економічних суб'єктів. Коли мова йде про рух капіталу, варто зазначити, що різноманітність обмінних курсів, наявність бар'єрів для транзакцій з поточного рахунку платіжного балансу, обмеження щодо руху капіталу платіжного балансу та інші фактори належно враховує Індекс

фінансової відкритості. Фінансова відкритість країни відноситься до рівня доступності та прозорості фінансової системи цієї країни для міжнародних учасників, таких як іноземні інвестори, банки, фінансові установи, а також транснаціональні корпорації. Коли індекс фінансової відкритості високий, ТНК, іноземні інвестори та кредитори можуть легко здійснювати операції в країні, а місцеві компанії мають доступ до зовнішніх фінансових ресурсів. Це сприяє залученню іноземних інвестицій, розвитку нових відносин з іншими країнами і підвищенню конкурентоспроможності національної економіки. Україна ж у індексі займає одне з останніх місць (а саме 169), на рівні з Сирією чи Венесуелою (рис. 2.1).

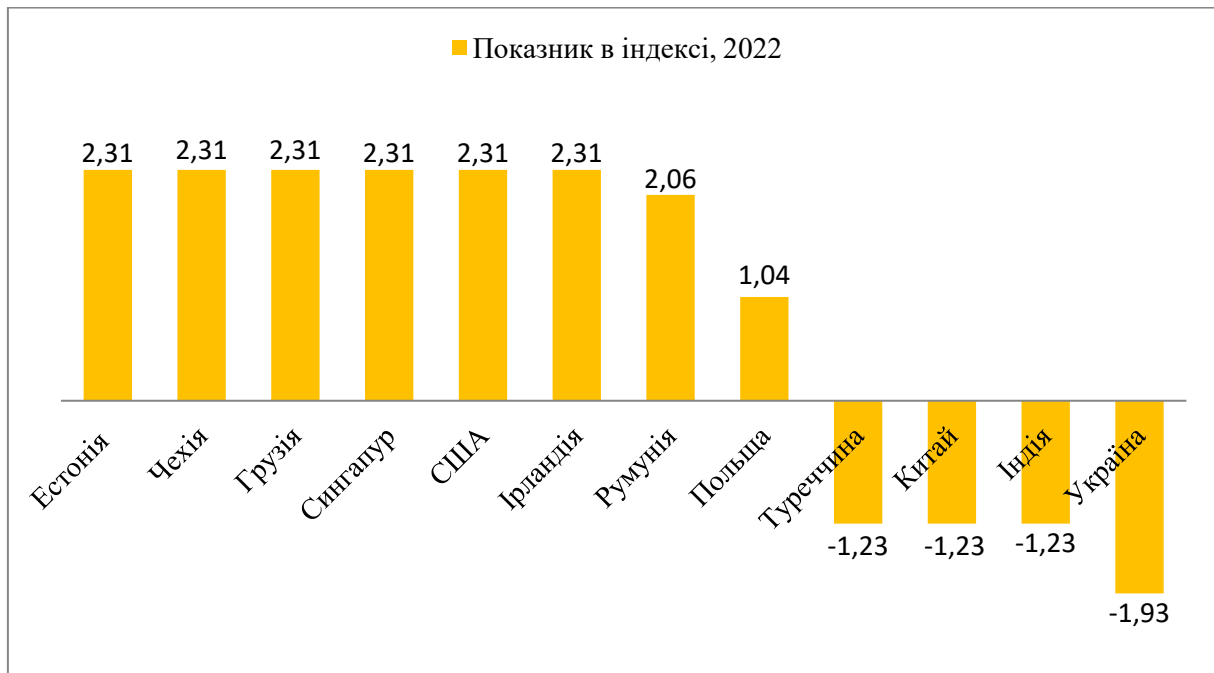

Рис. 2.1. Порівняння України та інших країн світу за Індексом фінансової відкритості (від -2,5 до 2,5)

Джерело: складено за даними [40].

Ще однією проблемою є низький рівень забезпечення принципу верховенства права, у тому числі захисту прав власності. Так, наприклад, за Індексом захисту прав власності у 2022 році Україна зайняла 105 місце у світі [17].

Отже, ми розглянули лише деякі з передумов, дотримання яких необхідне Україні для залучення достатньої кількості інвестицій. Варто розуміти, що на привернення уваги ТНК впливає також регуляторне середовище, доступ до ресурсів та активів, якість інфраструктури тощо.

Україна має значний потенціал розвитку співпраці з ТНК харчової промисловості і потребує законодавчих, правових та економічних змін, щоб створити сприятливий інвестиційний клімат для розміщення дочірніх підприємств провідних ТНК світу і, як наслідок, збільшення капіталовкладень в економіку країни.

На жаль, до того часу, поки воєнно-політична і економічна ситуація в Україні не врегулюється, прогнозується подальший спад активності ТНК і зменшення обсягу ПІІ в економіку України. Саме тому Україні слід вже зараз почати виправляти недоліки, що перешкоджають функціонуванню ТНК та руху ПІІ, адже в іншому випадку існує ризик втратити перспективи, які відкриваються перед нашою країною.

2.2. Аналіз показників діяльності ТНК харчової промисловості в Україні

Транснаціональні корпорації харчової промисловості є суттєвими гравцями на глобальному ринку, а їх вплив на економіку та суспільство в країні є безперечним.

Україна, як країна з розвинутою аграрною сферою, приваблює транснаціональні корпорації харчової промисловості для інвестування та впровадження нових технологій у виробництво. Однак, в одному випадку, це може приносити позитивні зміни, сприяти розвитку регіонів та підвищенню економічного потенціалу України, а в іншому - мати негативний вплив на соціальну, економічну та екологічну сфери.

Саме тому в ході проведення дослідження актуальним аналіз

основних показників діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості в Україні. Варто дослідити такі аспекти, як обсяги інвестицій, виробнича діяльність та структура виробництва, зайнятість, дотримання екологічних стандартів та соціальна відповідальність корпорацій. Правильне визначення цих показників дозволить нам зрозуміти, як транснаціональні корпорації впливають на економіку та суспільство України.

Для здійснення аналізу пропонується оперувати статистичними даними, фінансовими звітами та офіційними заявами найбільших ТНК, які ведуть свою діяльність на території України, а саме таких корпорацій, як Nestle, McDonald's, PepsiCo та Coca-Cola.

Nestle - корпорація зі Швейцарії, яка є найбільшим виробником продуктів харчування у світі. Компанія працює у 86 країнах по всьому світу. Інвестиції компанії в українську харчову галузь складають приблизно 185,5 мільйона гривень. У 1998 році Nestlé S.A. стала власником ЗАТ "Львівська кондитерська фабрика «Світоч»", а з 2018 року стала власником 100% акцій компанії. У травні 2003 року було засновано ТОВ "Нестле Україна" у Києві, а наприкінці 2003 року, Nestlé S.A. придбала 100% акцій "Волиньхолдингу" у Волинській області, який є виробником продукту під назвою "ТМ Торчин". У 2010 році Nestlé S.A. також придбала ТОВ "Техноком", виробника продуктів швидкого приготування під назвою "Мівіна" у місті Харків. Також, у 2012 році, у Львові створено Nestlé Business Services (NBS Lviv), який є одним з семи сервісних центрів, що надає підтримку різним підрозділам компанії Nestlé у понад 40 країнах світу. На сьогоднішній день у компанії Nestlé в Україні працює понад 5500 співробітників.

Отже аналіз діяльності ТОВ «Нестле Україна» пропонується розпочати з вивчення її фінансових результатів протягом останніх років.

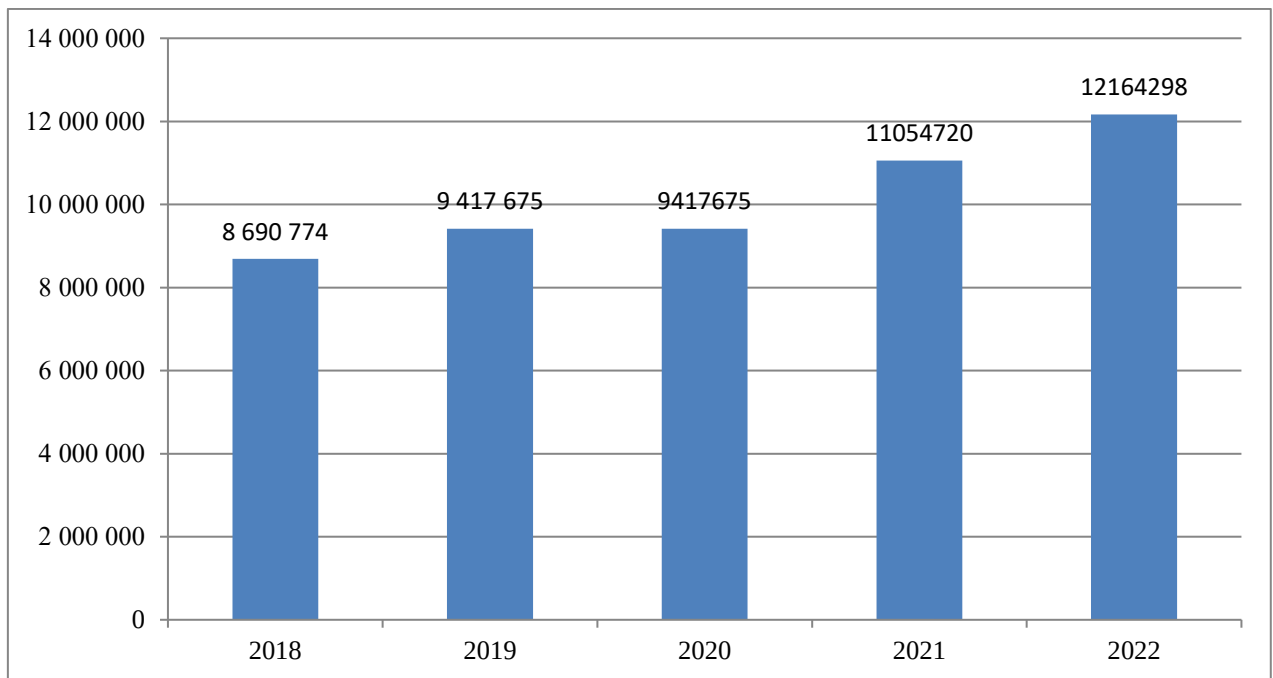

Рис. 2.2. Динаміка показників чистого доходу від реалізації продукції ТОВ «Нестле Україна» у 2018-2022 рр., тис. грн

Джерело: складено за даними [38]

З рис. 2.2.1 видно, що доходи ТОВ «Нестле Україна» протягом 2018-2022 років продовжують зростати. В 2020 році відбулося незначне зменшення продажів, що обумовлене наслідками Covid-19. Проте, в 2022 році, незважаючи на повномасштабне вторгнення, сума доходу компанії від реалізації продукції збільшилася відносно попередніх років і склала 1214298 тис. грн., що на 10% більше ніж минулого року.

Задля оцінки вартості бренду компанії звернемося до рис. 2.2.2, із якого бачимо, що в рейтингу ТОП-500 найдорожчих брендів світу досліджувана компанія з 2011 р. до 2016 р. займає достатньо високі позиції, проте в останні роки вони погіршилися. У 2022 році компанія зайняла 90 сходинку у рейтингу.

Проте, незважаючи на зниження позицій в рейтингу, вартість бренду продовжує зростати (рис.2.2.3). Відзначимо найвищу вартість бренду в 2016 році, яка склала 23,4 млрд. дол. США, тоді як протягом 2017-2021 років спостерігалось зменшення вартості. Позитивним є збільшення вартості

бренду в 2022 році, яка майже досягла показників 2016 року і склала 22,4 млрд. дол. США.

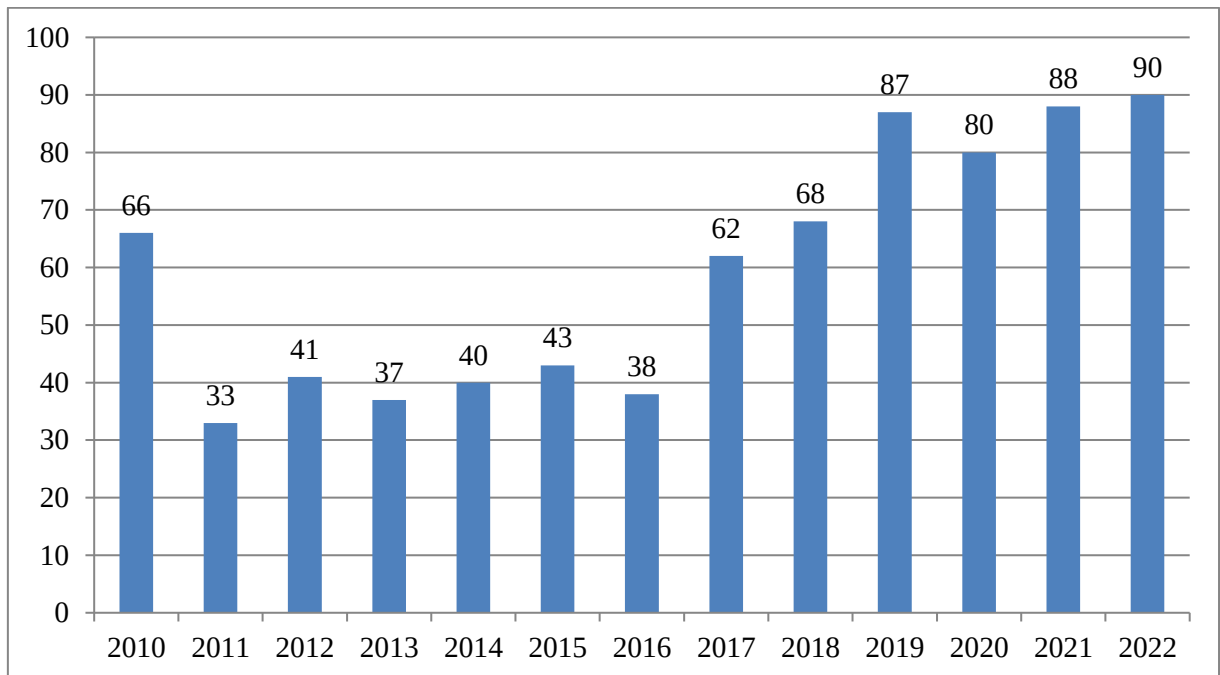

Рис. 2.3. Бренд ТОВ «Нестле Україна» у рейтингу Top 500 Global Brands

Джерело: складено за даними [21]

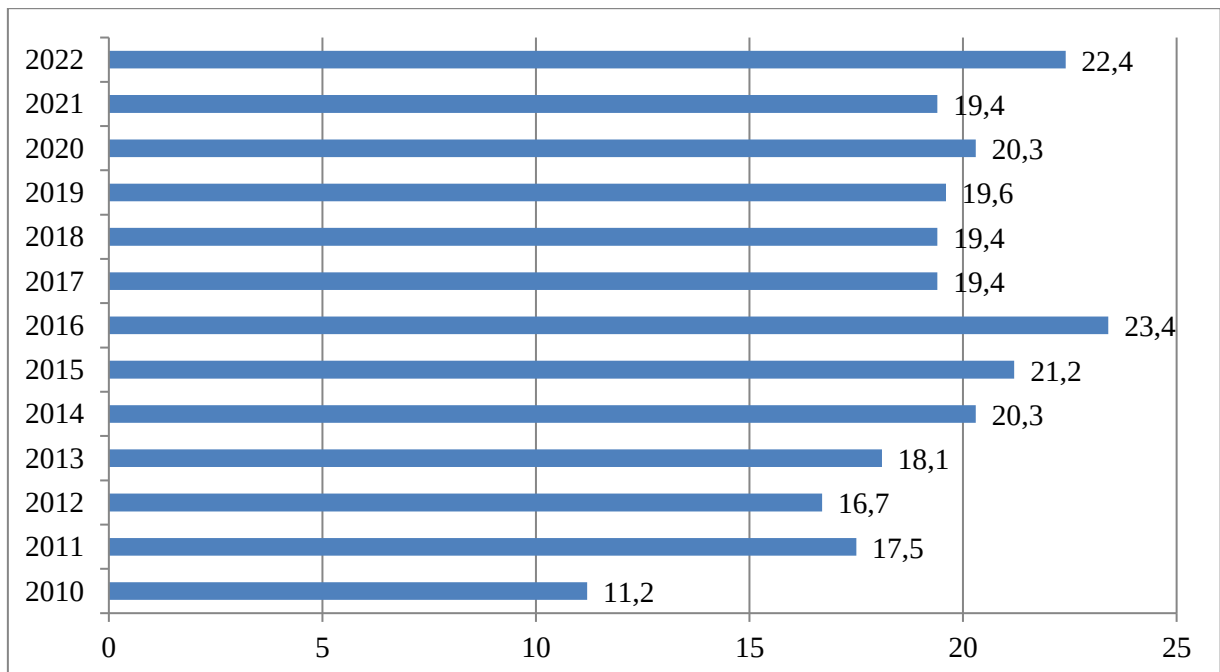

Рис. 2.4. Вартість бренду ТОВ «Нестле Україна», млрд. дол. США

Джерело: складено за даними [21]

Таблиця 2.1.

Динаміка основних показників фінансово-господарської діяльності
ТОВ «Нестле Україна», 2020-2022 рр.

Найменування показника	Роки, тис. дол.			Відхилення			
				Абсолютне, тис. дол.		Темп приросту, %	
	2020	2021	2022	2021/ 2020	2022/ 2021	2021/ 2020	2022/ 2021
Усього активів	2869945	3048489	4690002	178544	1641513	6,2	53,8
Основні засоби	315907	323610	397954	7703	74344	2,4	23,0
Запаси	704325	735810	1054349	31485	318539	4,5	43,3
Власний капітал	-3807495	-3637794	-5000390	169701	-1362596	-4,5	37,5
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	395373	1839595	1025624	904222	-813971	365,3	-44,2
Поточні зобов'язання і забезпечення	6282067	7850797	5660659	1568730	-2190138	25,0	-27,9
Фінансовий результат	-804152	-105825	-1545157	69832	-1439332	-86,8	-1360,1

Джерело: складено за даними [21].

Хоча, з таблиці 2.2.1 видно, що у 2022 році компанія зазнала збитків у 1,5 млн. дол. США. Це пов'язано з повномасштабним вторгненням і тимчасовим припиненням виробництва і продажів компанії. Незважаючи на це, ТОВ «Нестле Україна» все ж таки увійшло в рейтинг Forbes «200 лідерів української економіки» [6].

Тепер на основі показників фінансово-господарської діяльності (табл. 2.2.1) та балансу фінансового стану ТОВ «Нестле Україна» (дод. А) можемо розрахувати ліквідність компанії.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує на частку короткострокових зобов'язань, яка може бути сплачена терміново. Стан грошової платоспроможності Товариства на 31 грудня 2022 року становить 0,10, що перевищує нормативне значення - більше 0.

Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) визначається як співвідношення між оборотними активами та поточними зобов'язаннями

підприємства. Цей показник демонструє наявність достатніх ресурсів, які можуть бути використані для погашення поточних зобов'язань підприємства. Станом на 31 грудня 2022 року коефіцієнт покриття на кінець звітного періоду становить 0,68, що менше нормативного значення коефіцієнту (>1).

Коефіцієнт швидкої ліквідності вказує, наскільки швидко максимально термінові зобов'язання можуть бути покриті ліквідними активами. У кінці звітного періоду, цей коефіцієнт складає 0,49, що менше нормативного значення, яке зазвичай коливається від 0,6 до 0,8.

Розрахунок ліквідності ТОВ «Нестле Україна» вказує на те, що компанія володіє недостатнім обсягом оборотних активів для погашення своїх поточних зобов'язань.

Таблиця 2.2

Розрахунок ліквідності ТОВ «Нестле Україна» у 2022 р.

Назва показника	Розрахунок показника, тис. грн	Значення показника	Нормативне значення
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	604669/5660659	0,10	>0
Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття)	3831246/5660659	0,68	>1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	3831246-1054349/5660659	0,49	0,6-0,8

Джерело: складено за даними [21].

За 2022 рік компанія інвестувала близько 30 мільйонів швейцарських франків у розвиток трьох своїх фабрик в Україні. Додатково, вони також оголосили про відкриття нового виробничого майданчика в Україні, у який планують інвестувати 40 мільйонів швейцарських франків [42]. Головна мета цього кроку - розширення виробництва вермішелі в Україні. Разом із фабрикою у Торчині, мережа виробництва на Волині стане європейським регіональним хабом компанії для кулінарних продуктів. У хабі буде працевлаштовано 1500 людей на виробництві, що забезпечуватиме

постачання продукції на український та європейські ринки. Планується запуск виробництва на новому майданчику у третьому кварталі 2024 року, а наразі триває будівництво. Nestlé - перша мультинаціональна компанія, яка оголосила про нові інвестиції та вже зараз здійснює практичні кроки для майбутнього розвитку України.

Щодо соціальної позиції компанії, то тут ТОВ «Нестле Україна» повністю розділяє політику Nestle (рис. 2.2.4) щодо збереження води та екологічної чистоти середовища. Політика Товариства з обмеженою відповідальністю "Нестле Україна" з екологічної стабільності визначає наступні положення [23]:

1. Оптимізація використання природних ресурсів, поштовх до використання відновлюваних джерел ресурсів та спрямування до нульових відходів на всіх етапах життєвого циклу продукції.

2. Забезпечення повної відповідності чинним законодавчим вимогам та внутрішнім вимогам компанії в питаннях, які не включені в національне законодавство або є недостатніми.

Nestle Ukraine SHE Policy (NU-HO-T&P-SHE-15-1)

Рис. 2.4. Політика Nestlé в Україні з Охорони Праці та Навколишнього Середовища

Джерело: складено за даними [37]

Варто зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення Nestlé надала Україні допомогу на суму в 20 мільйонів швейцарських франків (800 млн грн) у вигляді харчових продуктів і грошових внесків місцевим гуманітарним організаціям, а також продовжує надавати допомогу українським біженцям [23].

PepsiCo є американською міжнародною компанією, яка займається виробництвом та продажем харчових товарів. Штаб-квартира розташовується в Перчейзі, штат Нью-Йорк. Продукція PepsiCo продається в 200 країнах світу. У 2022 році обсяг чистої виручки компанії PepsiCo склав 86 мільярдів доларів США.

PepsiCo працює в Україні вже понад 30 років і наразі є однією з провідних компаній на українському ринку харчових товарів і напоїв. В Україні компанія є лідером на ринку соків та інших сокових продуктів під брендами "Сандора" та "Садочок". У їхньому портфелі також є газовані напої Pepsi, 7UP, Mirinda, а також холодний чай Lipton Ice Tea. Крім того, вони представлені на ринку снєків з брендами Lay's, Cheetos і Doritos. PepsiCo також займає сильну позицію на ринку молочних продуктів з торговими марками "Чудо", "Слов'яночка", "Марійка", а також у сегменті дитячого харчування з брендом "Агуня" [20]. Компанія має три підприємства: два виробничі комплекси в Миколаївській області з виробництва снєків та напоїв, та молокопереробний завод у Київській області, де зараз виробляється дитяче харчування, молочна продукція та соки. Наразі штат працівників українського підрозділу компанії налічує більш ніж три тисячі працівників. А у 2022 році, PepsiCo увійшла в топ-10 найбільших харчових компаній за версією Forbes Україна [20].

Одним із ключових принципів компанії є надання широкого асортименту продукції високої якості своїм споживачам. Згідно з цим принципом, на всіх підприємствах PepsiCo в Україні було впроваджено систему управління якістю згідно з ДСТУ ISO 9001, а також систему управління харчовою безпекою згідно з ДСТУ ISO 22000. Основою цієї системи є принцип аналізу ризиків харчової безпеки та встановлення критичних точок контролю (НАССР - Hazard Analysis and Critical Control Points), що дозволяє забезпечити найсуворіший контроль на всіх етапах виробництва.

З початком повномасштабного вторгнення компанія призупинила виробництво на території України, а відновлювати функціонування українських заводів у Миколаївській та Київській областях розпочала лише навесні 2023 року. Саме через це показники діяльності PersiCo в Україні не доступні. Отже, на основі додатків Б та В розглянемо фінансові показники підприємств PersiCo, а саме ПрАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» та ТОВ «Сандора», за 2021 рік.

Таблиця 2.3

Динаміка фінансових результатів ПрАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»
та ТОВ «Сандора», 2020-2021 рр.

Найменування показника	ПрАТ «Вімм-Білл-Данн Україна»			ТОВ «Сандора»		
	2020	2021	Темп приросту, %	2020	2021	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід	486977	567 151	16,5	10,341,642	12,031,399	16,3
Собівартість	(379 785)	(440 871)	16,1	(7,126,744)	(8,657,507)	21,5
Валовий						
прибуток	107 192	126 280	17,8	3,214,898	3,373,892	4,9
збиток	-	-		-	-	
Інші операційні доходи	7 954	7 145	-10,2	18,867	45,518	141,3
Адміністративні витрати	(23 230)	(22 422)	-3,5	(324,900)	(339,458)	4,5
Витрати на збут	(4 942)	(6 295)	27,4	(2,322,310)	(2,552,649)	9,4
Інші операційні витрати	(25 568)	(15 952)	-37,6	(14,199)	(11,091)	-21,9
Фінансові результати від операційної діяльності:						
прибуток	61 406	88 756	44,6	572,356	516,212	-9,8
збиток	-	-		-	-	
Інші фінансові доходи	116 163	90 399	-22,2	4,662	138,362	2867,9
Інші доходи	698	1512	116,6	(2,238)	8,035	259,0
Фінансові витрати	(39 694)	(42 595)	7,3	(767,853)	(214,051)	-72,1
Інші витрати	(2 449)	(5 923)	141,9	(90,995)	(66,965)	-26,4
Фінансові результати до оподаткування:						

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5	6	7
прибуток	136 124	132 149	-2,9	-	381,593	134,3
збиток	-	-		(284,068)	-	
Податок	(27 222)	(26 772)	-1,7	(18,412)	(60,493)	228,6
Чистий фінансовий результат	108 902	105 377	-3,2	-302,480	321,100	106,2

Джерело: складено за даними [19, 32]

З таблиці 2.2.3 видно, що протягом 2020-2021 року чистий дохід від продажу продукції ПрАТ «Вімм-Білл-Данн Україна» зріс на 16,5%, проте в результаті прибуток компанії зменшився на 3,2%, що пов'язано зі збільшенням витрат на збут, оперативних, фінансових та інших витрат. Натомість, в діяльності ТОВ «Сандора» спостерігається тенденція до зменшення витрат, що призвело до неабиякого приросту прибутку компанії в 2021 році, який повністю покрити минулорічні збитки і склав 106,2%.

Щодо соціальної позиції PepsiCo в Україні, ситуація розглядається з двох боків. Попри підтримку українців фінансами й продовольством під час війни, компанія продовжує свою діяльність на російському ринку. Незважаючи на заяви про зменшення своєї діяльності, припинення рекламних активностей та виробництва продукції, компанія продовжує працювати в рф айд новими брендами та сплачувати значні податки до її бюджету. Цим самим вона підтримує економіку країни-агресора. У 2022 році PepsiCo збільшила своє виробництво в рф. Загальний дохід компанії "Пепсико Холдингс" становить \$2,6 млрд, що більше ніж у 2021 році. Чистий прибуток також зрос на 333% і склав \$525 млн. Крім того, було сплачено податки на суму більше \$115 млн до бюджету рф [33]. Саме тому національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) внесло харчову транснаціональну корпорацію PepsiCo до переліку міжнародних спонсорів війни.

Далі розглянемо деякі показники діяльності головного конкурента компанії PepsiCo, а саме Coca-Cola. Вже більш ніж 30 років компанії The

Coca-Cola Company та Coca-Cola HBC активно працюють, вкладають кошти та підтримують українське суспільство. The Coca-Cola Company є харчовою компанією, заснованою в Америці, найбільшим світовим виробником і постачальником концентратів, сиропів та безалкогольних напоїв. Компанія активно продає свою продукцію у 193 країнах.

Варто зазначити, що "Кока-Кола" була однією з перших міжнародних компаній, яка розпочала інвестувати в Україну, майже відразу після того, як країна виборола незалежність. "Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед" є провідною компанією у галузі виробництва безалкогольних напоїв в Україні. Це єдина організація в країні, яка має право виготовляти напої під відомими товарними знаками The Coca-Cola Company. Широкий асортимент безалкогольних напоїв, що пропонує компанія "Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед", включає різні категорії, такі як солодкі газовані напої, соки, вода, енергетичні напої та холодні чаї. На українському ринку ця компанія представлена такими брендами: «Coca-Cola», «Sprite», «Fanta», «FuzeTea», «Bon-Aqua», «Schweppes» та ін. Нині в компанії "Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед" зареєстровано більш ніж 2000 працівників.

У 2014 році компанії "Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед" та "Кока-Кола Ботлінг Кишинів" злило в один підрозділ бізнесу під назвою Coca-Cola HBC Україна і Молдова. Продукція компанії широко представлена на території України та Молдови, так як завод виготовляє напої для обох ринків компанії Coca-Cola HBC Ukraine & Moldova. Крім того, їх продукція експортується в інші країни, такі як Білорусь, Вірменія і Польща.

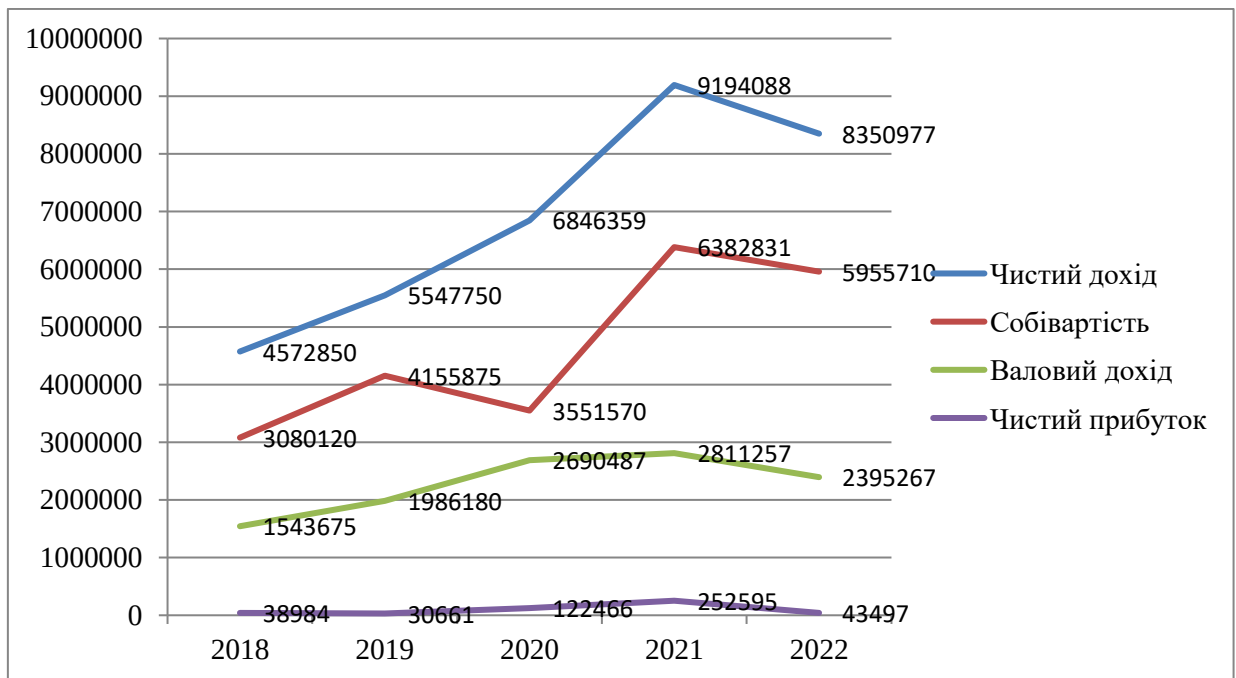

Рис. 2.5 Динаміка показників діяльності компанії "Кока-Кола Беверіджиз Україна", 2018-2022 рр., тис. грн

Джерело: складено за даними [36]

З рис. 2.2.5 видно, що протягом 2018-2021 років чистий дохід від реалізації продукції, а також чистий прибуток компанії "Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед" мали щорічну тенденцію до зростання. Проте, з початком повномасштабної війни в Україні, показники діяльності компанії знизилися. Так, чистий дохід від реалізації продукції склав 8350977 тис. грн, а її собівартість дорівнювала 5955710 тис. грн, що на 9,2% та на 6,7% відповідно нижче ніж в 2021 році. Змінився й показник валового прибутку компанії, який порівняно з попереднім роком впав на 14,8% і склав 2395267 тис. грн. Також значно знизився чистий фінансовий прибуток з 252595 тис. грн в 2021 році до 43497 тис. грн в 2022 році (-82,2%).

Також рекомендовано провести аналіз управління фінансовими ресурсами компанії. Важливо проаналізувати активи ІІІ "Кока-Кола Беверіджиз Україна" (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Структурний аналіз активів ІІ
«Кока-Кола Беверіджиз Україна», тис. грн.

Статті балансу	Роки			2021/2022	
	2020	2021	2022	±Δ	%
Необоротні активи	2217	3219	126731	123517	3837,0
Оборотні активи	481644	632637	654795	22158	3,5
Баланс	3988333	4635206	4898014	262808	5,7

Джерело: складено за даними [36]

Важливу частку в загальному капіталі ІІ «Кока-Кола Беверіджиз Україна» становлять оборотні активи, але на підприємстві спостерігається тенденція до їх відносного зменшення, оскільки необоротні активи збільшуються. В кількісних показниках обсяг оборотних активів за останній рік збільшився на 3,5%. Помітне значне збільшення частки необоротних активів в структурі балансу в 2022 році, що пов'язано зі збільшенням незавершених капітальних інвестицій.

Для оцінки зовнішньоекономічної діяльності підприємства необхідно враховувати обсяги експорту та імпорту компанії. Аналіз цих показників дозволяє зрозуміти, як підприємство взаємодіє з міжнародним ринком.

З рис. 2.2.6 видно, що обсяги імпорту компанії значно перевищують обсяги експортованої продукції. До 2021 року в обсягах експорту помітна позитивна динаміка, основною причиною якої є об'єднання компаній "КокаКола Україна" та "Кока-Кола Молдова" в один бізнес-юніт. Щодо обсягів імпорту, то в грошовому вимірі він характеризується нестабільністю, оскільки піддається коливанням на валютному ринку. Компанія основною мірою здійснює закупівлю технологічного обладнання, концентратів, сиропів для виготовлення напоїв та інших напівфабрикатів у зарубіжних постачальників.

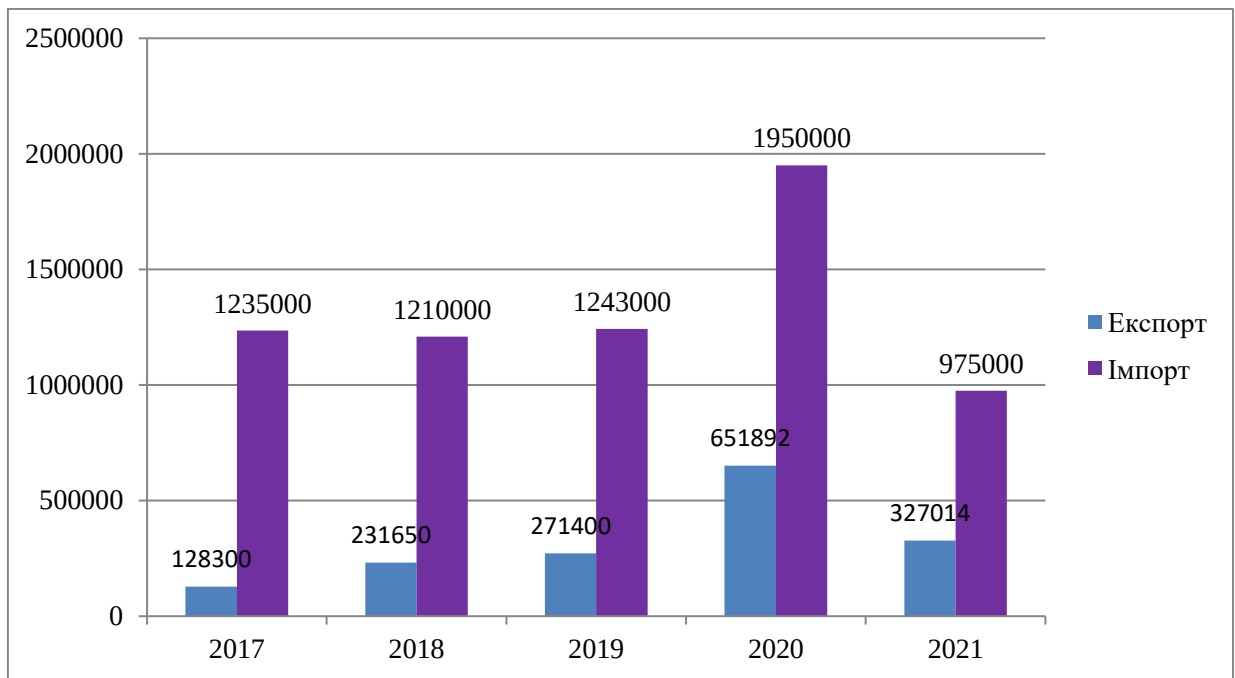

Рис. 2.6. Динаміка зовнішньоторговельної діяльності ПП «Кока-Кола Беверіджиз Україна» за 2017-2021 рр., тис. грн.

Джерело: складено за даними [9]

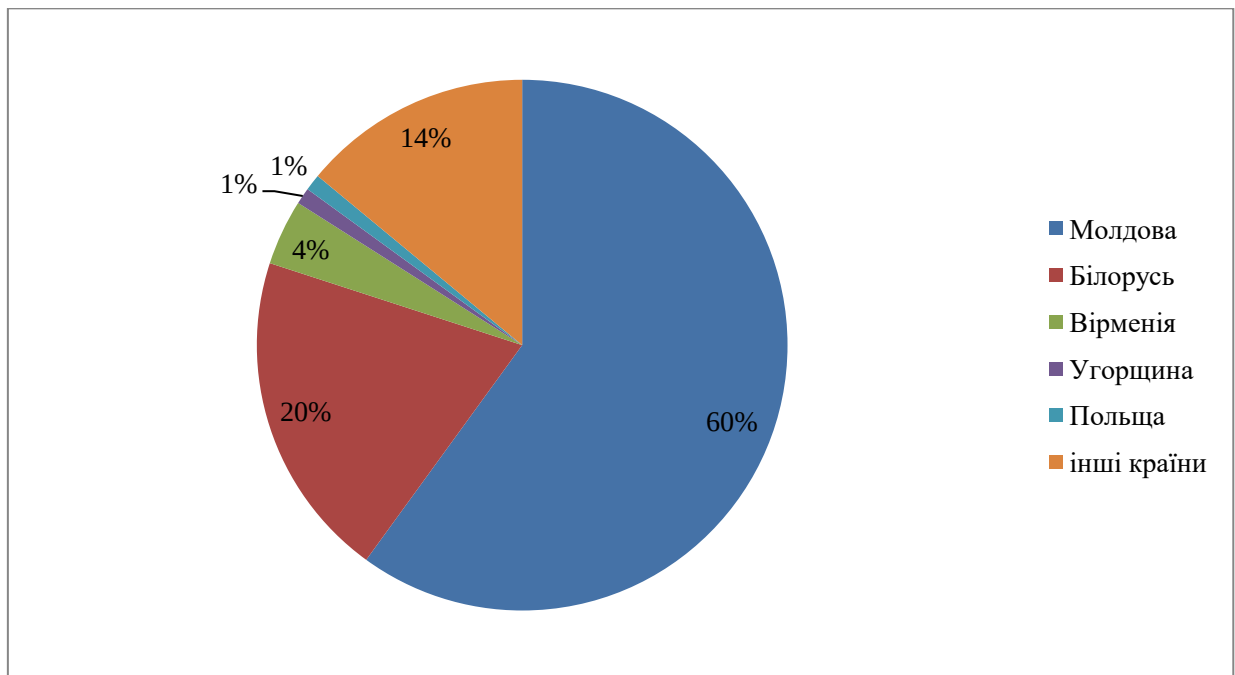

Рис. 2.7. Географічна структура експорту ПП «Кока-Кола Беверіджиз Україна», 2021 р.

Джерело: складено за даними [9]

Проаналізувавши географічну структуру експорту ІП «Кока-Кола Беверіджиз Україна» бачимо, що Найвищий відсоток експорту продукції припадає на Молдову, що становить понад 60% від загального обсягу експорту. Білорусь та Вірменія займають другу та третю позиції з відповідними показниками більше 20% та наближено 4% відповідно. Угорщина та Польща займають по 1% експорту кожна (рис. 2.7).

Якщо дивитися на географічну структуру імпорту (рис. 2.8), можна зауважити, що основну частку партнерів компанії складають країни Європейського Союзу. Найбільше імпортується з Франції (приблизно 10%), Литви (понад 7%), Ірландії (5%), Австрії (близько 4%), Польщі (1%) та інших країн.

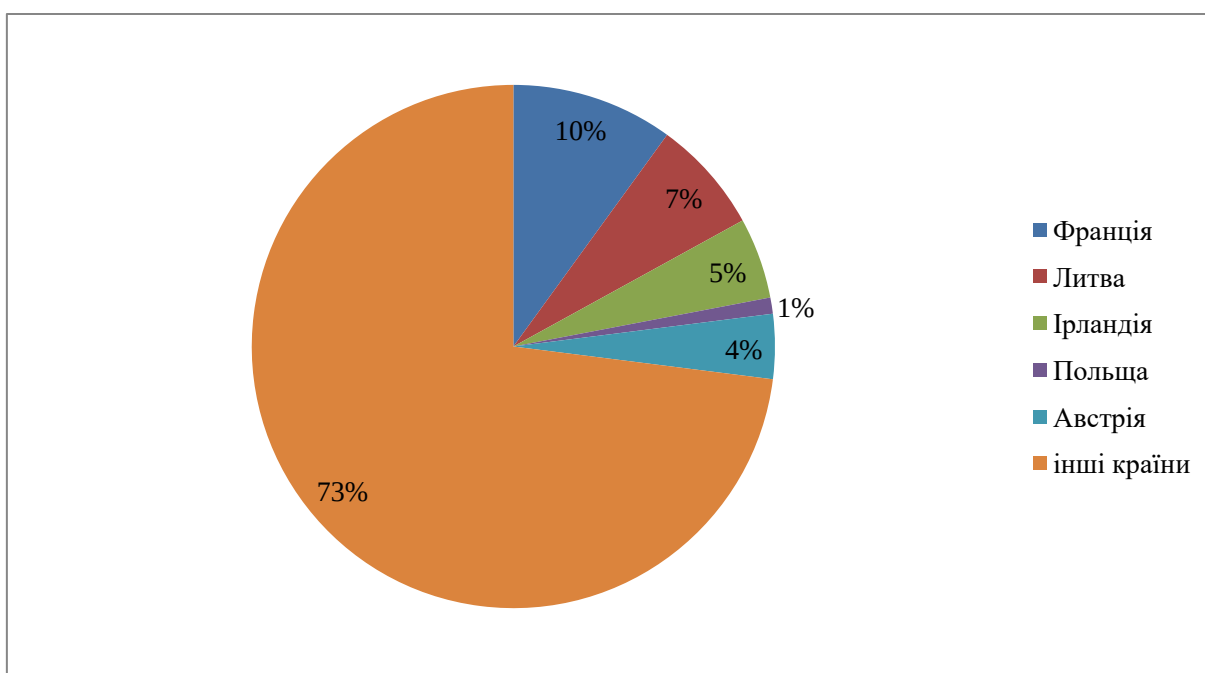

Рис. 2.7. Географічна структура імпорту ІП «Кока-Кола Беверіджиз Україна», 2021 р.

Джерело: складено за даними [9]

Щодо екологічних аспектів, то у компанії ІП «Кока-Кола Беверіджиз Україна» наявні затверджені політики, що стосуються охорони навколишнього середовища, змін клімату, управління водними ресурсами,

управління відходами упаковки, а також положення про безпеку навколишнього середовища для постачальників. Компанія використовує систему екологічного управління, яка отримала сертифікат згідно з міжнародним стандартом ISO 14001:2015 [8]. Це свідчить про зобов'язання компанії зменшувати свій екологічний вплив та дбати про сталий розвиток.

У воєнний час компанія зберігає повну оплату заробітної плати для своїх співробітників та їх родин, організовує гарячу лінію для психологічної підтримки, проводить регулярні онлайн-зустрічі з провідними соціальними психологами. Крім того, Компанія підтримує співробітників, які приєдналися до Збройних Сил України та територіальних оборонних сил. Кока-Кола Беверіджиз Україна разом з партнером Coca-Cola HBC, виділили 4,7 млн євро на постачання 70 тисяч продуктових наборів та напоїв у 2023 році у співпраці з Товариством Червоного Хреста для українських громад.

Незважаючи на воєнні дії та значний спад продажів у березні-квітні 2022 року, з травня 2022 року Компанія почала поновлення виробництва й збуту продукції. Наразі Компанія також займається розрахунками з клієнтами та постачальниками, які продовжують працювати в умовах воєнного стану.

Далі проаналізуємо показники діяльності харчової транснаціональної корпорації Mc. Donald's. В Україні.

24 травня 1997 року Україна стала 102 країною, в якій почала вести свою діяльність транснаціональна компанія Mc. Donald's. Mc. Donald's - американська компанія, що веде свою діяльність у сфері громадського харчування і є найбільшою мережею швидкого харчування в світі. Mc. Donald's працює в 120 країнах по всьому світу. Сума інвестицій в Україну становить близько 200 мільйонів гривень.

Таблиця 2.5.

Динаміка фінансових результатів ПП «МакДональдз Юкрейн ЛТД»

Найменування показника	Роки, тис. грн.			Відхилення			
				Абсолютне, тис. грн.		Темп приросту, %	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2020/ 2019	2021/ 2020
Чистий дохід від реалізації	7757466	7872004	11093306	114538	3221302	1,5	40,9
Собівартість	3417494	3473876	4837489	56382	1363613	1,6	39,3
Валовий прибуток	4339972	4398128	6255817	58156	1857689	1,3	42,2
Інші операційні доходи	97094	95726	67884	-1368	-27842	-1,4	-29,1
Адміністративні витрати	385365	388840	509575	3475	120735	0,9	31,0
Витрати на збут	2802880	3184660	4439368	381780	1254708	13,6	39,4
Інші операційні витрати	68755	104129	69654	35374	-34475	51,4	-33,1
Фінансовий результат від операційної діяльності	1180066	816225	1305104	-363841	48879	-30,8	59,9
Інші фінансові доходи	81319	66602	30614	-14717	-35988	-18,1	-54,0
Фінансові витрати	56483	70190	63588	64507	-6602	24,3	-9,4
Інші витрати	17793	19206	51944	1413	32738	7,9	170,5
Фінансовий результат до оподаткування	1187109	793431	1220186	-393678	426755	-33,2	53,8
Податок	214179	148685	208542	-65494	59857	-30,6	40,3
Чистий фінансовий результат	972930	644746	1011644	-328184	366898	-33,7	56,9

Джерело: складено за даними [22, 21]

Показники продажу дозволяють здійснити оцінку популярності Mc. Donald's серед українських споживачів та його конкурентоспроможність на ринку харчової продукції.

З динаміки фінансових результатів ПП «МакДональдз Юкрейн ЛТД» (табл. 2.2.5) видно, що у 2020 році чистий прибуток компанії зменшився на 33,7% і склав 644746 тис. грн. Таке зниження показнику пов'язано з пандемією Covid-19. Незважаючи на це, у 2021 році чистий прибуток компанії зріс на 56,9% відносно попереднього року і навіть перевищив до

карантинні показники, досягнувши 1011644 тис. грн. Нажаль, у 2022 році компанія призупинила свою діяльність в Україні через початок повномасштабного вторгнення, тому фінансові показники за цей період відсутні. Також в зв'язку з війною унеможливилось будівництво ресторану в Маріуполі, котре компанія планувала розпочати Навесні 2022 року. Зараз компанія поступово відновлює функціонування в деяких українських містах і забезпечує працевлаштування для близько 7000 осіб.

Також через пандемію, ускладнення політичної ситуації в країні та воєнні дії, помітне щорічне збільшення ціни на продукцію МакДональдз. Для наочності пропонується проаналізувати динаміку ціни на найбільш популярний бургер мережі, а саме Біг-Мак (рис. 2.2.8).

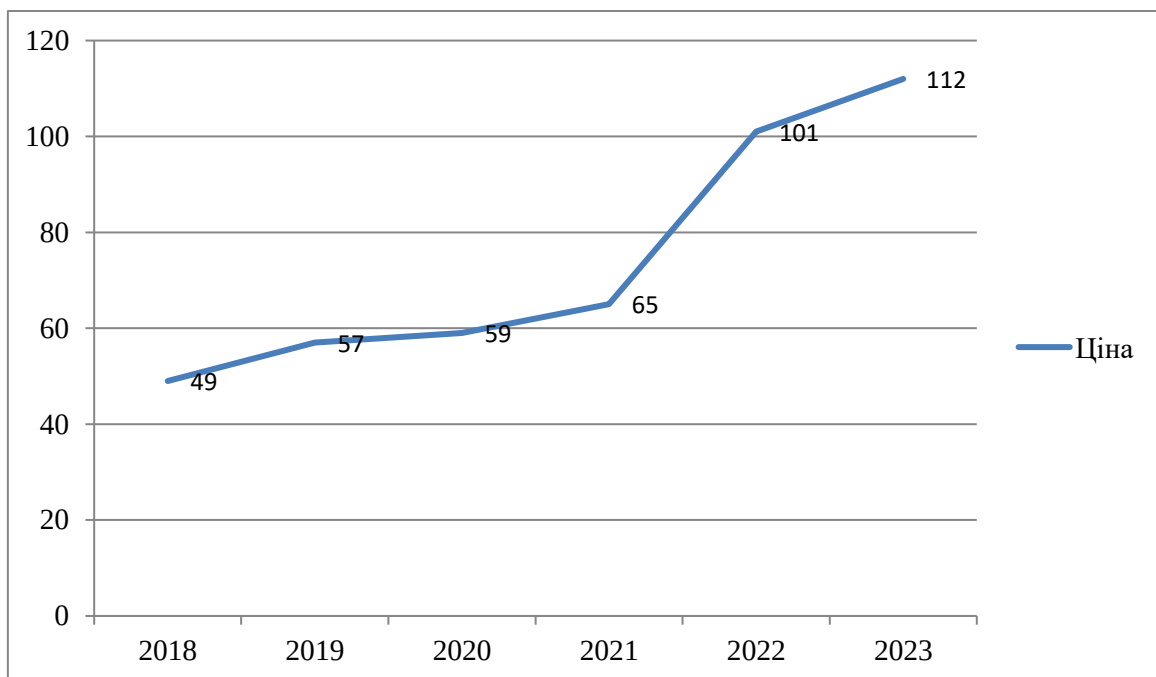

Рис. 2.8. Динаміка ціни на «Біг-Мак» в Україні, грн.

Джерело: складено за даними [16]

Значне підвищення ціни на Біг-Мак спостерігається в 2022-2023 роках, що пояснюється інфляцією в країні, а також іншими факторами зовнішнього середовища, що безпосередньо впливають на діяльність компанії.

Нестабільність уряду та економічна нестабільність можуть призвести до знецінення національної валюти, що зробить іноземну сировину та імпортовані продукти значно дорожчими.

Крім того, воєнні дії в країні можуть вплинути на транспортні маршрути, що збільшує витрати на доставку продукції до ресторанів МакДональдз та, відповідно, збільшує його ціну.

Проаналізувавши основні показники діяльності найбільших ТНК харчової промисловості, що ведуть свою діяльність в Україні, можемо виділити фактори зовнішнього середовища, що присутні на українському ринку і впливають на ефективність функціонування цих та інших транснаціональних корпорацій за допомогою методології PEST-аналізу (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

**Чинники зовнішнього середовища ТНК харчової промисловості
в Україні**

Політико-правові	Р	Економічні	Е
1. Постійні зміни у чинному законодавстві України 2. Політична нестабільність в країні та повномасштабне вторгнення 3. Отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС 4. Недосконалість законодавства у питаннях щодо захисту навколишнього середовища		1. Недостатній рівень платоспроможності місцевого населення 2. Високий рівень конкуренції 3. Економічна нестабільність на національному рівні 4. Висока інвестиційна привабливість української харчової промисловості	
Соціальні	S	Технологічні	Т
1. Значний розрив між рівнем заробітної плати і рівнем потреб українського споживача 2. Демографічна криза в країні 3. Процеси урбанізації 4. Міграція трудових ресурсів		1. Активізація залучення екологічних, управлінських та технологічних стандартів у виробництво 2. Недостатня технологічна інноваційність українських виробництв, у порівнянні з іноземними 3. Недостатнє інвестування в розвиток інноваційних технологій	

Джерело: складено автором

Вплив визначених факторів на діяльність ТНК харчової промисловості в Україні наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Результати характеристики впливу факторів зовнішнього середовища на ТНК харчової промисловості в Україні

Фактори	Ступінь впливу	Ваговий коефіцієнт	Рівень важливості відповідно до спрямованості впливу	
			-	+
Політико-правові фактори (Р)				
1	2	3	4	5
Постійні зміни у чинному законодавстві України	1,5	0,04	-0,06	
Політична нестабільність в країні та повномасштабне вторгнення	3,0	0,03	-0,42	
Отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС	2,5	0,02		+ 0,21
Державна політика, спрямована на захист навколишнього середовища	3,5	0,06		+ 0,05
Економічні фактори (Е)				
Недостатній рівень платоспроможності місцевого населення	4,7	0,1	- 0,47	
Високий рівень конкуренції	4,3	0,09	-0,39	
Економічна нестабільність на національному рівні	4,8	0,09	- 0,43	
Висока інвестиційна привабливість української харчової промисловості	4,0	0,04		+ 0,43
Соціальні фактори (S)				
Значний розрив між рівнем заробітної плати і рівнем потреб українського споживача	4,2	0,1	- 0,42	

Продовження таблиці 2.7

1	2	3	4	5
Демографічна криза в країні	3,5	0,08	- 0,28	
Процеси урбанізації та підвищення попиту на запропоновану продукцію	4,3	0,1		+ 0,16
Міграція трудових ресурсів	4,2	0,1	- 0,09	
Технологічні фактори (Т)				
Тенденція до залучення екологічних, управлінських та технологічних стандартів у виробництво	3,0	0,05		+ 0,15
Недостатня технологічна інноваційність українських виробництв, у порівнянні з іноземними	3,4	0,05	- 0,17	
Недостатнє інвестування в розвиток інноваційних технологій	3,3	0,05	- 0,16	
Разом		1,00	- 2,89	+ 1,00

Джерело: розраховано автором на основі табл. 2.6

З таблиці бачимо, що сумарне значення негативних факторів (- 2,89) значно переважає позитивні (+ 1,00), що становить певні загрози для ТНК харчової промисловості в Україні.

Серед перелічених політичних факторів найбільш негативний вплив здійснює політична нестабільність в країні та повномасштабне вторгнення (- 0,42), а позитивний - отримання Україною статусу кандидата у члени ЄС (+ 0,21).

Результати PEST-аналізу показали, що економічні фактори макросередовища є досить суттєвими для харчових ТНК, а саме, недостатній рівень платспроможності місцевого населення (- 0,47), високий

рівень конкуренції на ринку (- 0,39), економічна нестабільність в країні (- 0,43), позитивним фактором впливу є висока інвестиційна привабливість української харчової промисловості (+ 0,43).

Найбільший зовнішній вплив на діяльність харчових ТНК з боку соціальних факторів здійснюють такі фактори, як значний розрив між рівнем заробітної плати і рівнем потреб українського споживача (- 0,42), демографічна криза в країні (- 0,28), процеси урбанізації та підвищення попиту на запропоновану продукцію (+ 0,16) та міграція трудових ресурсів (- 0,09), яка посилилася через війну.

Технологічні фактори впливу мають однаковий ваговий коефіцієнт (0,05) і приблизно однаковий ступінь впливу фактору. Найбільший негативний вплив на ТНК харчової промисловості здійснює чинник недостатньої технологічної інноваційності українських виробництв, у порівнянні з іноземними.

Економічні умови, зокрема посилення конкуренції на ринку, зміна попиту споживачів та вплив курсу гривні на імпорт та експорт, визначають успішність ТНК. Крім того, законодавство збільшує вимоги до якості і безпеки продукції, а також вводить нові норми і правила у сфері харчової промисловості. Технологічні новації є необхідним елементом розвитку ТНК харчової промисловості. Впровадження сучасних технологій виробництва, автоматизація процесів та підвищення продуктивності є ключовими факторами, що можуть забезпечити конкурентну перевагу компанії. Ринкові тенденції також мають велике значення для ТНК харчової промисловості. Зміна смакових уподобань споживачів, впровадження нових продуктів та вплив глобальних тенденцій можуть вплинути на попит на продукцію ТНК. Соціальні фактори також не можна ігнорувати. Зміна усвідомлення споживачами вимог до якості харчових продуктів, збільшення попиту на екологічно чисту продукцію тощо.

2.3. Аналіз чинників впливу ТНК харчової промисловості на економічний розвиток України

Україна володіє потужним сектором харчової промисловості, який має важливе значення для економічного розвитку країни. Одним з головних факторів, що впливають на цей сектор, є діяльність транснаціональних корпорацій. Саме тому необхідним є проведення аналізу чинників впливу ТНК харчової промисловості на економічний розвиток України.

Харчові ТНК активно співпрацюють з українськими компаніями. Взаємодія іноземних ТНК з внутрішніми підприємствами України становить значну складову економічних зв'язків між країною та світом. Така взаємодія може відбуватися на різних рівнях, включаючи інвестиції, торгівлю, технологічну співпрацю та інші форми співпраці.

Іноземні транснаціональні корпорації можуть впливати на економіку та суспільство України як позитивно, так і негативно. До позитивних наслідків діяльності харчових ТНК можна віднести:

1. ТНК в харчовій промисловості можуть інвестувати в Україну, вкладати значні кошти в інфраструктуру та стимулювати розвиток транспортної системи, підвищувати ефективність перевезень і забезпечувати зручнішу взаємодію між регіонами країни.

2. Розміщення виробництва ТНК у харчовій промисловості зазвичай супроводжується створенням нових робочих місць. Це може позитивно впливати на зменшення безробіття та забезпечення доходів для мешканців країни.

3. ТНК у харчовій промисловості можуть виробляти продукцію, яка користується попитом на світовому ринку. Це сприяє розвитку експорту, збільшенню експортних доходів та покращенню торговельного балансу країни.

4. Харчові ТНК часто співпрацюють зі широкою мережею

постачальників сировини та інших матеріалів. Це сприяє розвитку сільського господарства та інших галузей, пов'язаних з постачанням сировини, і може забезпечувати додаткові можливості для місцевих фермерів та виробників.

5. ТНК зазвичай мають значні ресурси в галузі досліджень і розробок. Це може стимулювати інновації та технологічний прогрес у секторі, що сприяє підвищенню продуктивності, якості і конкурентоспроможності українських підприємств.

6. Встановлення філій та представництв іноземних транснаціональних корпорацій може сприяти вдосконаленню підприємницького оточення в Україні та покращенню бізнес-середовища, зокрема, шляхом впровадження стандартів корпоративного управління та інших найкращих практик.

Зазначені фактори можуть сприяти стабільному економічному розвитку України, забезпечуючи ряд соціально-економічних переваг та сприяючи зростанню національного добробуту. Проте, варто не забувати про негативні наслідки взаємодії українського господарства з іноземними ТНК, які можуть включати:

1. Підвищення конкуренції на українському ринку. Великі міжнародні ТНК з часто більшими фінансовими, технологічними та маркетинговими ресурсами можуть конкурувати з місцевими підприємствами, скорочуючи їх ринкову частку і призводячи до зменшення виробництва та зайнятості в країні.

2. Залежність від іноземних компаній. Українські виробники харчової продукції можуть стати залежними від зовнішніх ТНК у сфері постачання сировини, технологій та розповсюдження продукції. Ця залежність може призвести до зниження контролю над власними ресурсами та збільшення ризику економічних труднощів у разі зміни умов співробітництва з ТНК.

3. Соціальні виклики. Стандарти соціальної відповідальності, що належать іноземним компаніям, можуть відрізнятися від українських національних стандартів. Ця ситуація може негативно вплинути на соціальний розвиток країни, зокрема на рівень зайнятості, заробітну плату, трудові права та інші аспекти.

4. ТНК харчової промисловості можуть мати негативний вплив на навколишнє середовище шляхом використання великих кількостей води та енергії, викиду шкідливих речовин та забруднення ґрунтів хімічними речовинами. Це може призвести до зниження родючості ґрунтів, забруднення водних ресурсів та погіршення загальної екологічної ситуації в країні.

Варто відзначити, що при аналізі ризиків, пов'язаних з діяльністю ТНК, важливо врахувати різницю між позитивними та негативними наслідками для країн, де базуються ТНК, та наслідками для країни, яка приймає ТНК. Тому пропонуємо вивчити ці ризики детальніше (табл. 2.3.1).

У контексті глобалізації, вплив іноземних транснаціональних корпорацій (ТНК) на економіку України є складним та взаємозалежним явищем. З одного боку, іноземні ТНК можуть допомагати в розвитку української економіки, надаючи інвестиції, нові технології та створюючи нові робочі місця. З іншої сторони, вони можуть викликати негативні наслідки для місцевих підприємств і промисловості, конкуруючи з ними на внутрішньому ринку.

Проаналізувавши чинники впливу ТНК харчової промисловості на соціально-економічний розвиток України можна зробити висновок, що транснаціональні корпорації відіграють значну роль у сучасному міжнародному розвитку, оскільки вони сприяють прискоренню технологічного прогресу та збільшують прямі іноземні інвестиції, що мають вплив на економіку України. Тому уряд України повинен розробити відповідні закони для регулювання діяльності таких корпорацій на своїй

території, щоб забезпечувати максимальну вигоду для держави і мінімізувати втрати для вітчизняних підприємств.

Таблиця 2.8

Вплив ТНК харчової промисловості на соціально-економічне становище приймаючої країни та країни базування

Ефект	Приймаюча країна	Країна базування
1	2	3
Позитивний	1. Сприяння капіталовкладенням у модернізацію виробництва. 2. Забезпечення підвищення конкурентоспроможності економіки. 3. Створення нових робочих місць та зменшення рівня безробіття. 4. Посилення конкурентних переваг на міжнародних товарних ринках. 5. Сприяння активній внутрішній торгівлі. 6. Впровадження інновацій та розробка нових продуктів. 7. Підвищення рівня корпоративного управління. 8. Залучення додаткових ресурсів, таких як капітал, кваліфікована робоча сила тощо. 9. Прискорення розвитку підприємницького сектора. 10. Підвищення кваліфікації спеціалістів. 11. Зміцнення зовнішньоторговельних позицій країни. 12. Збільшення обсягу ВВП. 13. Збільшення податкових надходжень.	1. контроль та управління природними ресурсами; 2. урахування розбіжностей в екологічних нормах і стандартах між країнами; 3. стимулювання попиту на продукцію країни, де базуються транснаціональні корпорації; 4. зменшення витрат на освіту фахівців шляхом залучення їх з приймаючих країн; 5. доступ до інформаційних ресурсів інших країн; 6. підвищення ефективності національного експорту; 7. зміцнення платіжного балансу країни;
Негативний	1. Тиск іноземних ТНК на уряд приймаючої країни. 2. Виснаження природних ресурсів. 3. Зловживання ТНК у встановленні цін та застосування трансфертних цін з метою ухилення від сплати податків. 4. Приймаючій країні не дозволяється брати участь у	1. Можливість політичного тиску міжнародних корпорацій на уряд; 2. "Експорт робочих місць", що призводить до збільшення безробіття; 3. Зниження податкових надходжень до бюджету через використання міжнародних

Продовження таблиці 2.8

1	2	3
	проведенні наукових досліджень. 5. Розширення експлуатації та посилення зовнішнього контролю з боку ТНК.	корпорацій трансфертних цін або перенесення діяльності в інші країни; 4. Державне регулювання іноземних інвестицій, такі як заборона на інвестування в окремих галузях або встановлення особливих умов інвестування; 5. Проведення національних досліджень, розробок, випробувань і стандартизації у приймаючій країні.

Джерело: складено за даними [15]

Як видно з таблиці 2.8, серед чинників впливу ТНК на соціально-економічний розвиток України значно перевищують позитивні. В цілому, транснаціональні корпорації вносять передові рішення у харчову галузь країни, сприяють упровадженню новітніх науково-технічних розробок за допомогою технологій, зміцнюють інноваційні процеси в приймаючій країні. Крім того, ТНК мають важливу роль у впровадженні міжнародних стандартів підготовки кваліфікованих кадрів. Все це призводить до зростання продуктивності праці та збільшення ВВП України. Також важливо зазначити вплив представників ТНК на місцеву адміністрацію, що сприяє поліпшенню податкової системи та спрощенню окремих процедур (наприклад, інвестиційних). Це підвищує прозорість економіки країни і, відповідно, збільшує її привабливість для інвесторів, що сприяє притоку додаткових капіталовкладень.

Для забезпечення ефективного розвитку транснаціональних корпорацій (ТНК) в Україні та захисту національних інтересів держави, необхідно впроваджувати обмежену політику щодо міжнародного розширення виробництва та відкриття кордонів. Це вимагає пошуку оптимальної ролі держави в її взаєминах з ТНК. При будівництві таких

взаємин, зокрема відносно України, слід враховувати декілька важливих аспектів [8, с.119-120]:

1. При розробці регулятивних документів щодо харчових ТНК, головним чином, слід враховувати національні інтереси країни і можливі наслідки для національної безпеки.

2. Владою приймаючої країни слід розглядати діяльність ТНК харчової промисловості під призвою позитивних та негативних наслідків для соціально-економічного становища країни.

3. Варто підвищувати ефективність побудови відносин з ТНК шляхом участі корпорацій у розробці спільної взаємовигідної економічної політики, ніж застосування протекціоністської політики.

4. Слід стимулювати залучення іноземного капіталу ТНК, що може мінімізувати безробіття в країні та стимулювати переміщення значних виробничих ресурсів.

5. Усі відносини з іноземними інвесторами та ТНК повинні бути чітко врегульовані у міжнародних угодах та українських нормативно-правових актах. При цьому, пріоритетність для ТНК полягає у максимізації власної вигоди, адаптуючись до вимог держави у процесі.

Окрім цього, можна виділити ще інші шляхи покращення впливу харчових ТНК на соціально-економічний розвиток України.

Перш за все, Для захисту національної економіки необхідно створити відповідну законодавчу основу, яка б регулювала процес входу ТНК на місцевий ринок і надавала переваги місцевим інвесторам. Варто детально визначити умови присутності ТНК на вітчизняному ринку, забезпечуючи передавання українським підприємствам технологій і результатів науково-дослідної та розробницької роботи.

По-друге, важливим є регулювання використання внутрішніх сировинних ресурсів. Головна мета полягає у зменшенні ризиків транснаціоналізації національної економіки. Україна повинна зменшувати

обсяги експорту сировинних товарів і переорієнтовуватися на виробництво готових виробів з високою доданою вартістю.

Необхідно надати велику увагу розвитку вітчизняних транснаціональних корпорацій, які виходять на міжнародні ринки, і підтримувати створення сприятливого політичного і економічного середовища для їхньої діяльності в інших країнах. Сьогодні місцеві фінансово-промислові групи здатні створювати національний капітал, який має потенціал конкурувати з транснаціональними корпораціями. Саме тому слід стимулювати розвиток вітчизняних транснаціональних компаній з повним циклом виробництва, сприяти їх об'єднанню з іноземними корпораціями на взаємовигідній партнерській основі, забезпечуючи захист інтересів всіх сторін, підтримувати національні інноваційні підприємства, малі венчурні підприємства і т.д.

Висновки до розділу 2

Провівши аналіз впливу діяльності ТНК харчової промисловості на економічний розвиток України можемо зробити наступні висновки.

Залучення іноземних ТНК в харчову промисловість України може мати позитивний ефект на економічний розвиток країни. Інвестиції ТНК сприяють модернізації виробничих процесів, підвищенню якості товарів і послуг, впровадженню нових технологій та підвищенню інноваційного потенціалу галузі.

Однак, важливо забезпечити баланс між інтересами ТНК і внутрішнім виробництвом. Великі ТНК можуть мати переваги у виробництві та розповсюдженні товарів на ринку, що може негативно вплинути на внутрішніх виробників, особливо малі та середні підприємства. Тому важливо розробляти політику, яка заохочуватиме ці обидва сегменти ринку.

Розвиток харчової промисловості, включаючи ТНК, може створювати нові робочі місця та збільшувати доходи населення. Це може набувати особливого значення для регіонів з недостатнім рівнем розвитку та високою безробіттям. Однак, важливо також забезпечити стандарти праці, що відповідають міжнародним нормам, та визначити механізми контролю за дотриманням цих стандартів.

ТНК також можуть мати негативний вплив на екологічну ситуацію. Надмірне використання ресурсів, несанкціоноване забруднення довкілля та недбалість у відновленні природних ресурсів можуть призвести до погіршення якості довкілля та здоров'я населення.

Після аналізу показників діяльності ТНК харчової промисловості в Україні можна зробити висновок, що ТНК харчової промисловості в Україні мають значний внутрішній потенціал та конкурентоспроможність. Вони виробляють широкий спектр продукції, який може задовольнити потреби як внутрішнього, так і зовнішнього ринків.

Проте, на заваді стабільному функціонуванню ТНК в Україні наразі стає повномасштабна війна, політична та економічна нестабільність в країні, а також низький рівень інноваційного розвитку.

Для максимально вигідного впливу діяльності ТНК харчової промисловості на економічний розвиток України, важливо створити сприятливу бізнес-середу, яка буде заохочувати інвестиції в галузь та забезпечувати конкурентне середовище.

Узагальнюючи, ТНК харчової промисловості в Україні мають великий потенціал для розвитку та можуть сприяти стабільності і економічному зростанню країни. Однак, необхідно звертати увагу на інноваційний розвиток, стандарти екологічної та соціальної відповідальності, а також залучення зовнішнього капіталу та технологій для забезпечення конкурентоспроможності та міжнародної співпраці.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

3.1. Стан та проблеми діяльності ТНК харчової промисловості на вітчизняному ринку в умовах війни

Війна завжди має серйозний вплив на діяльність різних секторів економіки. Вітчизняний ринок харчової промисловості не є виключенням. На сьогоднішній день проблеми, з якими зіштовхуються транснаціональні корпорації у цій галузі набувають особливої актуальності.

ТНК харчової промисловості відіграють важливу роль на внутрішньому ринку, забезпечуючи населення продуктами харчування різноманітного асортименту. Однак, війна може суттєво змінити ситуацію. Перш за все, конфлікт призводить до зниження виробництва сільськогосподарської сировини, оскільки багато полів і фермерських господарств стають недоступними через бойові дії та зруйновану інфраструктуру.

Додатково, умови війни можуть спричинити обмеження в об'ємі поставок та зниження якості продукції. Виробники вимушені терпіти збитки через знижену попиту і зміну іміджу товару на ринку. Більш того, збільшується ймовірність порушення ланки поставок через зниження транспортних можливостей та підвищення ризику у зоні військових дій. Всі ці негативні аспекти мають прямий вплив на діяльність ТНК харчової промисловості та призводять до серйозних втрат.

Масштабне вторгнення росії на територію України призвело до серйозних економічних труднощів. У зв'язку зі значним переміщенням населення та руйнуванням критичної інфраструктури, зменшилося реальне ВВП на 29,2% у 2022 році порівняно з 2021 роком. Рівень інфляції в Україні

у 2022 році збільшився на 26,6%, у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. Незважаючи на це, економічна активність поступово відновлюється завдяки адаптації бізнесу до нових умов.

Незважаючи на труднощі, які виникають у контексті війни, ТНК харчової промисловості на вітчизняному ринку мають змогу приймати кроки у напрямку збереження та відновлення своїх позицій. Вони можуть шукати альтернативні джерела сировини та виробництва, відповідно розширюючи географію своїх постачальників.

Через війну росії проти України, питання корпоративної політики та подальшого розвитку харчових ТНК на території України стали особливо актуальними. Міжнародні ТНК, що працюють в Україні, зіштовхуються з наступним дилемою: залишатися тут і продовжувати діяльність або залишати країну. Часто головні офіси цих міжнародних корпорацій розташовані далеко від їхніх регіональних філій і не мають повного уявлення про проблеми, з якими вони стикаються. З одного боку, керівництво і рада директорів компаній вимагають виконання KPI від кожної філії, з іншого боку, вони також несуть репутаційні ризики, включаючи фінансові збитки, в умовах війни.

Основними перешкодами для стабільного функціонування харчових транснаціональних корпорацій під час війни стали:

- зростання цін на сировину або матеріали;
- складнощі з перевезенням товарів Україною;
- зменшення попиту на продукцію або послуги.

Умови війни привели до зіткнення вітчизняних компаній та їх іноземних контрагентів з рядом практичних питань міжнародного бізнесу, що раніше були лише теоретичними. Одним із таких важливих питань є проблема виконання контрактних зобов'язань між ТНК та їх українськими філіями під час воєнного конфлікту. Порядок виконання договорів в Україні залишається незмінним навіть у воєнний час. Однак, під час виконання

контрактів необхідно враховувати певні особливості, що впливають із загроз воєнного часу, серед яких [34]:

1. Можливі виклики у комунікації, що можуть виникати у взаємодії через електронні листи, неспроможність фіксувати отримання повідомлень з боку контрагента та інші аналогічні ситуації.

2. У логістиці можливі проблеми з організацією поставок, вибором місць зберігання та здійсненням банківських транзакцій. Учасникам логістичних і розрахункових ланцюжків можуть бути застосовані санкції, наприклад, транспортні компанії або чартерні судна, що належать санкційованим компаніям, можуть бути заборонені вхід у порти, а також можуть бути обмеження щодо банків отримувачів або платників.

3. Також можуть існувати торговельні обмеження, включаючи заборону експорту певних категорій товарів.

З початку воєнних дій, український уряд отримує фінансування та добровільні пожертви від міжнародних організацій та країн світу, таких як Міжнародний Валютний Фонд, Європейський Союз, а також отримує прямі перекази від багатьох країн світу. Це фінансування призначене для забезпечення фінансової стабільності та підтримки секторів оборони та соціальної сфери.

Втім, Уряд України був змушений вжити деяких заходів для спрощення ведення бізнесу в умовах війни.

На 15 березня 2022 року Верховна Рада прийняла Закон України № 2120-IX з назвою "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану". Цей закон вводить наступні нововведення [7]:

— Суб'єктам господарювання з річним доходом до 10 млрд. грн. надається право використовувати спрощену систему оподаткування III групи за ставкою 2%. Додатково, умова, що стосується кількості працівників, була відмінена.

— Протягом воєнного стану припиняються проведення запланованих та непланованих заходів державного нагляду (контролю). Однак, буде здійснюватися неплановий державний нагляд (контроль) для запобігання неконтрольованому зростанню цін на товари, які мають велике соціальне значення.

— Послаблення в сфері податкової звітності та оплати податків. Особи, що сплачують податки, мають можливість подати податкові та інші звіти протягом 90 календарних днів після скасування правового стану воєнного стану, і вони не несуть відповідальності за несвоєчасне подання звіту під час воєнного стану та 90 днів після його припинення. Крім того, фінансові санкції, пов'язані з використанням реєстраторів розрахункових операцій (РРО), не застосовуються протягом дії воєнного стану.

— Орендодавці, які мають землю на територіях, де ведуться бойові дії або які тимчасово окуповані відповідно до переліку, визначеного Кабінетом Міністрів України, а також на забруднених вибухонебезпечними предметами та/або з укріпленнями, звільняються від сплати земельного податку та вартості орендної плати, які стосуються цих земельних ділянок, як власності держави та комунальної власності.

— Після закінчення дії воєнного стану і протягом 12 місяців після його завершення, приватні підприємці та самозайняті особи мають право звільнитись від сплати єдиного внеску на соціальне страхування.

— Якщо немає запиту на компенсацію з бюджету, податкові перевірки будуть призупинені до закінчення дії воєнного стану.

Також було прийнято інші поправки, які мають значно менший вплив на діяльність транснаціональних корпорацій харчової промисловості.

Відповідно до Постанови №314 від 18 березня 2022 року, було скасовано вимоги щодо отримання ліцензій та дозволів на більшість видів діяльності [27]. Кабінет Міністрів увів принцип декларативного отримання права на господарську діяльність без необхідності отримання дозвільних

документів, ліцензій та інших. Це означає, що перед початком своєї діяльності підприємцю потрібно подати встановлену форму декларації до Міністерства економіки, а в разі здійснення охоронної діяльності - до Міністерства внутрішніх справ, у випадку воєнного стану. Таким чином, підприємці отримують право на господарську діяльність шляхом подання декларацій, замість отримання спеціальних дозволів.

Наступним кроком Уряду було внесення змін до Трудового Кодексу України, спрямовані на розширення свободи у трудових відносинах під час воєнного стану. Пропонуються такі ключові нововведення: можливість збільшення робочого часу з 40 до 60 годин на тиждень і скорочення обов'язкового вихідного дня до одного, а також можливість призупинення трудового договору.

Важливою для харчових ТНК зміною є спрощення вимог до маркування харчової продукції. Постановою Кабінету Міністрів України №234 від 9 березня 2022 року [29], операторам ринку харчових продуктів та кормів, які не в змозі виконати вимоги щодо інформації про імпортовані харчові продукти можуть здійснювати реалізацію продукції з інформацією викладеною іноземною мовою. При цьому, партії зазначених харчових продуктів та кормів повинні супроводжуватись інформацією про харчові продукти викладених українською мовою.

Велике значення для спрощення діяльності транснаціональних корпорацій харчової промисловості в Україні в умовах війни є заходи з підтримки аграрних підприємств. Ці зміни спрямовані на зниження ціни пального та попередження його можливого дефіциту, а саме вони передбачають:

- дозвіл на використання та продаж бензину та дизпалива, які відповідають екологічним стандартам Євро 2 та Євро 3.

- для бензину, інших нафтопродуктів, важких дистилатів, скрапленого газу, пропану та ізобутану, акцизний податок стягується за

нульовою ставкою.

— ставка ПДВ для продажу пального знижується з 20% до 7%.

Крім цього, під час воєнного стану Міністерством аграрної політики та продовольства України було скасовано додаткові процедури сертифікації насіння, включаючи визнання іноземних сертифікатів, а також потребу реєстрації сільськогосподарської техніки. Термін дії ліцензії на зберігання, транспортування та застосування пестицидів був продовжений на 90 днів після її припинення або скасування [43].

Однією з основних проблем діяльності ТНК харчової промисловості на вітчизняному ринку є зниження попиту на продукцію. Військові дії можуть призвести до знищення інфраструктури, зниження прибутків населення та зменшення його покупної спроможності. Другою проблемою є логістичні труднощі, пов'язані з транспортуванням та постачанням продукції на ринок. Умови війни можуть призвести до перешкод у переміщенні товарів, які можуть бути пошкоджені або затримані під час бойових дій. Це може призвести до зниження кількості продукції, доступної для споживачів.

Ще однією проблемою є залежність ТНК харчової промисловості від імпорту. Багато компонентів та сировинних матеріалів, необхідних для виробництва продукції, імпортуються з-за кордону. В умовах війни можуть виникнути проблеми з імпортом, такі як затримка поставок, зростання цін на товари та економічні санкції. Це може обмежити можливості ТНК харчової промисловості забезпечити продукцію на вітчизняному ринку.

Отже, стан та проблеми діяльності ТНК харчової промисловості на вітчизняному ринку в умовах війни вимагають уваги й зусиль з боку компаній та уряду. Швидке відновлення інфраструктури, розробка стратегічних резервів та пошук альтернативних постачальників можуть допомогти знизити вплив воєнних дій на діяльність ТНК харчової промисловості та підтримати розвиток цього галузі в умовах складних

викликів.

3.2. Перспективи розвитку транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості в Україні у післявоєнний період

Сьогодні в Україні працюють іноземні ТНК та вітчизняні компанії, які наближуються до рівня світових транснаціональних корпорацій. Через війну в Україні, перспективи розвитку таких компаній є складними та відносно нестабільними. Глобальна діяльність транснаціональних корпорацій також зазнала впливу пандемії, що сталася у 2019 році й спричинила негативні наслідки для економіки та бізнесу загалом, це відчули і українські компанії. Продовольча криза, що спричинена війною, також має негативний вплив на прибуток та діяльність ТНК. Знижений попит на певні види товарів та послуг призвів до відходу з українського ринку більш як тридцяти транснаціональних корпорацій за останні три роки. Однак, не слід забувати, що Україна має потенціал стати привабливим ринком для бізнесу в майбутньому, зокрема, у зв'язку зі своєю географічною розташованістю та наявністю кваліфікованої робочої сили. Ключовим фактором для успішного розвитку компаній в Україні залишається здобуття перемоги у війні. Великі внутрішньоукраїнські реформи та покращення інвестиційної клімату також можуть забезпечити сприятливий клімат для подальшого розвитку ТНК.

Повномасштабне російське вторгнення на територію України мало серйозний вплив на економіку країни. Внаслідок значного переміщення населення та руйнування критичної інфраструктури, відбулося зменшення реального ВВП на 29,2% у 2022 році порівняно з 2021 роком, а безробіття уже сягнуло 35% серед усього працездатного населення. Рівень інфляції в Україні також зріс на 26,6% у 2022 році порівняно з 2021 роком.

Міграція мільйонів українців і руйнування великих промислових підприємств ускладнюють розуміння перспектив відновлення економіки України.

Для кращого розуміння перспектив розвитку транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості в Україні застосуємо модель Портера (рис. 3.1). Згідно з моделлю М. Портера привабливість галузі залежить від 5 джерел конкурентного тиску: конкуренції з боку товарів-замінників (субститутів), конкуренції з боку потенційних учасників ринку, конкуренції між існуючими учасниками ринку, ринкової влади постачальників і ринкової влади покупців [45, с.86].

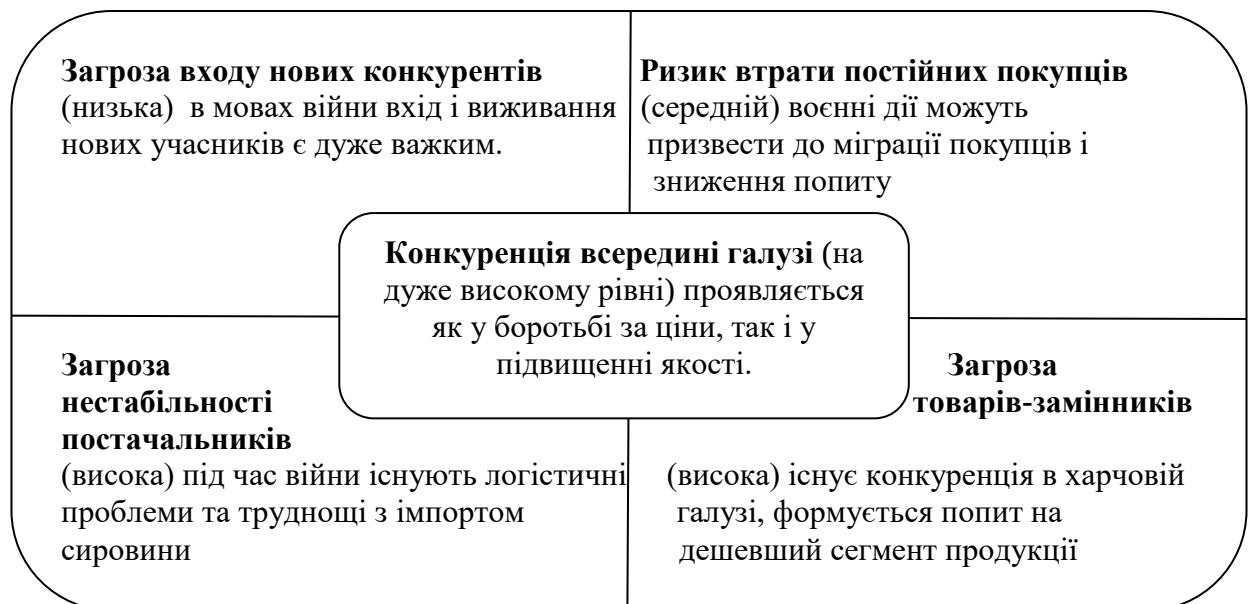

Рис. 3.1. Аналіз «5 сил Портера» для ТНК харчової промисловості в Україні в умовах війни.

Джерело: складено автором за даними [2,44]

Проведений аналіз 5 сил Портера дозволяє нам зробити такі висновки:

1. Загроза входу і виживання нових конкурентів на український ринок є дуже важким. Це означає, що існуючі харчові ТНК мають низьку ймовірність стикнутися зі значною конкуренцією від нових гравців у ринку.

2. Ризик втрати постійних покупців середній. Воєнні дії можуть призвести до вимушеної міграції покупців і зниження попиту на деякі види товарів. Воєнний конфлікт і нестабільна ситуація можуть спричинити зміни в економічній та соціальній сферах. Наприклад, люди можуть виїжджати з районів з активними воєнними діями для забезпечення своєї особистої безпеки, зменшити свої витрати та більш уважно обирати товари тощо. Це може призвести до зменшення кількості потенційних покупців та зниження попиту на товари у цих районах.

3. Загроза нестабільності постачальників, особливо висока під час війни, яка може призвести до виникнення логістичних проблем та труднощів з імпортом необхідної сировини. Така ситуація може спричинити негативні наслідки для ТНК харчової промисловості, сповільнити процес виготовлення та зменшити обсяги продукції.

4. Загроза товарів-замінників (висока) існує конкуренція в харчовій галузі, під час війни формується попит на дешевший сегмент продукції. В сучасному світі, де споживачі все більше звертають увагу на цінову доступність, поява альтернативних продуктів може стати серйозним викликом для виробників. Товари-замінники, які пропонуються за нижчими цінами, можуть залучити значну кількість клієнтів і зменшити попит на експериментальні або ексклюзивні продукти. Також, під час періоду війни або економічних труднощів, багато споживачів шукають більш економні варіанти харчування. Це може створити попит на продукцію з нижчою вартістю.

5. У харчовій галузі конкуренція на дуже високому рівні наступає на двох фронтах: боротьбі за ціни і підвищенні якості. ТНК змагаються між собою, пропонуючи найнижчі ціни на свою продукцію, щоб привернути увагу споживачів і збільшити свою частку на ринку. В той же час, ці конкуренти роблять акцент на підвищенні якості своїх продуктів, надаючи інноваційні і покращені харчові рішення, які задовольняють потреби і

очікування споживачів.

Післявоєнний розвиток транснаціональних корпорацій харчової промисловості в Україні можна назвати перспективним через наявність достатньо привабливих факторів, серед яких:

1. Високий природно-ресурсний потенціал України:

Україна володіє низкою важливих переваг у сільському господарстві та харчовій промисловості. Одна з цих переваг - високі характеристики родючості ґрунтів. На території країни присутні різноманітні типи ґрунтів, такі як чорноземи, каштанові ґрунти та багато інших, що створює сприятливі умови для вирощування різноманітних сільськогосподарських культур.

Україна також славиться своїм розвиненим сільським господарством. Вона є однією з найбільших світових експортерів зерна, соняшнику, олії та інших сільськогосподарських продуктів. Країна має потужний аграрний сектор, який забезпечує значний внесок у ВВП країни та забезпечує робочі місця для мільйонів українців.

Крім того, Україна має належну інфраструктуру, яка є привабливою для іноземних харчових ТНК. Країна має розвинену мережу доріг, залізниць та портів, що сприяє зручній та ефективній торгівлі з-за кордону. Це робить Україну привабливим місцем для інвестицій іноземних харчових та сільськогосподарських ТНК.

Відтак, завдяки високим характеристикам родючості ґрунтів, розвиненому сільському господарству та належній інфраструктурі, Україна забезпечує сприятливі умови для залучення іноземних інвестицій і стає привабливою дестинацією для великих харчових та сільськогосподарських компаній.

2. Наявність достатньо розвинутої регіональної транспортної інфраструктури:

— в країні присутні такі об'єкти, як трубопроводи, транзитні

термінали, залізниці і автомобільні дороги, мережі електропередач, а також морські порти. Всі ці складові інфраструктури відіграють важливу роль у забезпеченні ефективного транспортного сполучення як в межах країни, так і з-за її меж;

— згідно з оцінками Інституту Інфраструктури та Дорожнього Будівництва (JAA), Україна належить до перших 16% країн світу за обсягом асфальтованих доріг. Також, згідно з тим же дослідженням, Україна займає місце в перших 37% країн світу за загальною довжиною асфальтованих дорожніх мереж;

Щоправда, старіння інфраструктури в Україні підриває деякі із зазначених переваг країни. Незадовільний стан доріг, залізниць, енергетичних систем та інших комунікаційних мереж обмежує можливості у розвитку різних галузей української економіки. Негативні наслідки старіння інфраструктури проявляються також в погіршенні екологічної ситуації, зниженні рівня безпеки та підвищенні ризику природних та техногенних катастроф. Для забезпечення стійкого розвитку країни необхідно приділити достатню увагу відновленню та модернізації інфраструктури нашої держави.

Окрім цього, На розвиток діяльності ТНК харчової промисловості в Україні впливають наступні проблеми:

- Відсутність стабільної стратегії та чіткого національного плану дій в Україні.
- Недосконала національна нормативно-правова база, що веде до нечіткої правової системи та нестабільної економіко-політичної ситуації.
- Високий рівень корупції в усіх сферах господарської діяльності та недостатня ефективність судової системи.
- Низький рівень платоспроможності населення України.
- Ускладнена комунікація з урядовими та приватизаційними органами.

- Завищена кількість регуляторних норм та складність податкової системи, що призводить до високого податкового навантаження.

Для більш ґрунтовного аналізу привабливих сторін та проблем, української економіки, а також перспектив та загроз розвитку ТНК харчової промисловості в Україні, доцільним є проведення SWOT-аналізу інвестиційного клімату для розвитку харчових ТНК в Україні (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**SWOT-аналіз інвестиційного клімату для розвитку харчових
ТНК в Україні**

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. потужний ресурсний потенціал, що охоплює наявність ґрунтів та доступну робочу силу; 2. привабливе геополітичне положення, що сприяє привабливості для ТНК; 3. виявлення певного рівня довіри до України з боку міжнародних організацій; 4. активне укладання країною міжнародних угод, спрямованих на заохочення та захист інвестицій.	1. високий рівень інфляції; 2. корупція; 3. тенізація економіки; 4. недостатність державної підтримки; 5. ріст монополізації прибуткових галузей економіки; 6. відсутність довіри іноземних інвесторів до вітчизняних владних структур;
Можливості	Загрози
1	2
1. мінімізація втручання виконавчої влади в господарську діяльність підприємств, забезпечення їхньої самостійності; 2. створення стабільної та передбачуваної нормативно-правової бази, що регулює діяльність підприємств; 3. забезпечення прозорості процедури прийняття рішень виконавчими органами; 4. стимулювання розвитку споживчих галузей та сфери послуг; 5. залучення інвесторів, які мають довгострокові інтереси;	1. можливість втрати інвестицій та доходу від них; 2. адміністративний контроль і бюрократичні перешкоди; 3. недоліки в транспортній та енергетичній інфраструктурі; 4. високі податкові ставки; 5. низька купівельна спроможність населення; 6. нестабільність економічної і податкової політики, а також її залежність від організаційних змін на урядовому рівні.

Продовження таблиці 3.1

6. зниження податкового навантаження, оптимізація та підвищення прозорості адміністрування податків; 7. подолання бюрократизму і корупції; 8. зміцнення банківської системи України. 9. стимулювання залучення інвестицій у наукову, науково-технічну та інноваційну діяльність.	
---	--

Джерело: складено за даними [2, 12]

Отже, в Україні наявний розгалужений промисловий і сільськогосподарський потенціал, різноманітні та багаті природні ресурси, а також вигідне геополітичне розташування, що дає можливість стати провідним реципієнтом інвестицій з боку міжнародних харчових ТНК. Зараз головним завданням країни є залучення транснаціональних корпорацій до своєї економіки шляхом прийняття відповідних заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату. Раціональний підхід сприятиме отриманню Україною значної конкурентної переваги завдяки присутності іноземних корпорацій на її території.

3.3. Заходи із залучення та створення транснаціональних корпорацій харчової промисловості у поствоєнний період

Україна активно прагне розвивати свої міжнародні економічні зв'язки, і для досягнення цієї мети вона сприяє розміщенню міжнародних транснаціональних корпорацій на своїй території. Крім цього, вона активно створює власні корпорації з метою їх майбутнього перетворення у транснаціональні компанії. Для досягнення цих цілей, уряд прийняв ряд законів, які регулюють іноземні інвестиції, такі як "Закон про зовнішню економічну діяльність", "Закон про інвестиційну діяльність", "Закон про підприємництво", "Закон про оподаткування прибутку підприємств", "Закон про державну програму заохочення іноземних інвестицій", "Загальні засади

створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" та "Закон про режим іноземного інвестування".

Для залучення інвестицій та іноземних ТНК у поствоєнний період, Уряд України розробив 10-річний План відновлення української економіки, який передбачає три основні етапи (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Стратегічний план післявоєнного відновлення України
на наступні 10 років

Етап	Період	Сутність етапу
Перший. Стійкість	2022 рік	Передбачає роботи з відновлення основних компонентів критичної інфраструктури: ремонт теплових електростанцій, розширення мереж, відновлення житлових будівель і надання підтримки малим і середнім підприємствам.
Другий. Відновлення	2023-2025 роки	Цей план передбачає виконання більшості проєктів, відновлення соціальних об'єктів та будівництво нового житла.
Третій. Модернізація	2026-2032 роки	У цьому етапі передбачаються заходи, спрямовані на вступ України до ЄС

Джерело: складено за даними [44]

Окрім повномасштабної війни, в Україні існують фактори, які ускладнюють функціонування ТНК: поширена корупція; нестабільна політична та економічна ситуація; недосконала податкова система; високий рівень інфляції; дефіцит державного бюджету; недосконалість судової влади.

Під час воєнних дій планується продовжувати економічні реформи щодо вирішення перерахованих вище проблем. Заплановано перевести економіку на стандарти ЄС щодо "зеленої економіки" та цифровізації всіх процесів. Також у рамках виконання рекомендацій Єврокомісії, Україна має посилити реформування у сфері верховенства права, антикорупційних заходів, що особливо актуально під час відбудови держави.

Уряд України визначив три основні напрями для відновлення країни, як це показано у таблиці 3.3.2. Протягом 10 років Плану відновлення, однією з головних цілей є просування України у топ-25 країн за індексами людського капіталу та економічної складності, зокрема шляхом виробництва складних технологічних товарів. З метою стимулювання економічного зростання, приватні компанії, спеціалізуючись на страхуванні від ризиків військово-політичного характеру, можуть ввести свою діяльність на український ринок. Це може допомогти привернути інвесторів та стимулювати відновлення виробництва в країні. Стратегічне співробітництво з такими компаніями може мати позитивний вплив на економічну ситуацію України та допомогти досягти поставлених цілей розвитку. Заява про відкритість для таких інвестицій є кроком до підтримки економічного зростання та відновлення країни. Додатково, це сприятиме залученню нових технологій, розширенню джерел доходів та створенню нових робочих місць.

Таблиця 3.3

**Основні напрями для відновлення української економіки в
поствоєнний період**

Напрямок	Сутність напрямку
Перший	передбачає реформування пріоритетних галузей економіки, таких як оборона, металургія, машинобудування, енергетика та сільське господарство
Другий	має на меті покращення умов життя населення (в сфері освіти, медицини, розвитку людського капіталу тощо)
Третій	покращення стану об'єктів інфраструктури з урахуванням сучасних стандартів і функціональності

Джерело: складено за даними [44]

Щоб уникнути корупційних ризиків, необхідно негайно підійти до питання використання коштів на ремонт критичних інфраструктурних об'єктів та прискорене відновлення регіонів. Для цього слід створити організацію, яка відповідає за моніторинг та контроль коштів разом з

міжнародними партнерами на відсотковій базі 50/50. Додатково, важливо уникати ручного розподілу коштів, використовуючи досвід ДФРР (Державного фонду регіонального розвитку), і впровадити єдиний та прозорий підхід до цього процесу [44].

Один із ефективних способів відновлення підприємств під час військового періоду - це їх перенесення з зони бойових дій до більш безпечних регіонів країни. Уряд ініціював розробку Програми переміщення промислових підприємств із зони бойових дій до західних областей країни. Однією з найбільш пріоритетних для переміщення є підприємства харчової промисловості, які виробляють продукцію, необхідну для поповнення державних резервів [10].

Через воєнні дії, деякі харчові ТНК тимчасово припинили функціонування в Україні. Економіка України погіршується внаслідок припинення діяльності іноземних транснаціональних корпорацій. Завдяки конфлікту, вхід нових корпорацій на наш ринок зараз неможливий. Очікується, що після завершення війни в Україні коли буде встановлено мир, а економіка країни почне відновлюватися, підхід до транснаціональних корпорацій в Україні зміниться.

Однією з можливих змін є збільшення інвестицій транснаціональних корпорацій в Україні, зокрема харчових. Якщо війна призвела до зниження інвестицій у країні, після відновлення стабільності можна очікувати зростання інтересу ТНК до українського ринку. Це може привести до посилення конкуренції на ринку, що сприятиме розвитку економіки країни.

У зв'язку з тим, що Україна є одним з найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Європі, транснаціональні корпорації можуть проявляти зацікавленість щодо інвестування в сектори збирання, переробки і зберігання сільськогосподарської продукції, а також у харчову промисловість. Ці сфери можуть стати привабливими для

транснаціональних корпорацій, оскільки вони мають значний потенціал для зростання та розвитку в Україні.

В післявоєнний період країна може розглядати зміну своїх пріоритетів стосовно транснаціональних корпорацій. Окрім спрямованості на економічний зріст і збільшення привабливості для іноземних інвестицій, Україна може зосередитись на соціально-відповідальних ініціативах, які сприятимуть розвитку суспільства та допоможуть забезпечити його рівномірний розвиток. Це може включати програми підтримки уразливих груп населення, розвиток соціальних служб, політики спрямовані на боротьбу з бідністю та безробіттям, поліпшення якості життя громади та забезпечення доступу до освіти та охорони здоров'я.

Крім того, важливим кроком для зміни пріоритетів може виявитись увага до розвитку малого та середнього бізнесу. Підтримка малого бізнесу може сприяти зменшенню залежності від зарубіжних корпорацій та стимулювати внутрішній економічний розвиток. Розвиток малого та середнього бізнесу може забезпечити нові робочі місця, підтримувати виробництво внутрішніх товарів та послуг, а також сприяти підвищенню рівня життя громадян.

Захист навколишнього середовища та збереження природних ресурсів також є важливими аспектами, на які може бути спрямована увага в післявоєнний період. Україна може розглядати нові підходи до екологічної політики, включаючи зменшення викидів шкідливих речовин, розвиток відновлювальних джерел енергії, підтримку екологічно чистих технологій та стимулювання екологічно свідомого споживання. Також поствоєнні зміни в законодавстві та регулюванні корпоративної діяльності можуть суттєво вплинути на стратегії харчових транснаціональних корпорацій ТНК в Україні. Наприклад, запровадження більш жорстких вимог щодо забезпечення прав людини, прозорості та корпоративної соціальної відповідальності може стати фактором, що змінить підхід ТНК до ведення

бізнесу в країні. Ці зміни можуть вимагати від компаній докладнішої звітності про свою соціальну відповідальність, включаючи інформацію про вплив на навколишнє середовище та використання ресурсів. Крім того, держава та громадські організації можуть активніше впливати на прийняття рішень корпорацій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку та дотримання прав людини. Це може змусити ТНК переглянути свою політику та практики з метою більшої соціальної відповідальності та сталого розвитку.

Загалом, успішність транснаціональних корпорацій харчової промисловості у зміні своєї діяльності в Україні після війни залежить від численних факторів, таких як економічні умови країни, законодавство та регулювання бізнесу, а також політичний і соціальний контекст країни.

Один з основних факторів, що впливають на успіх транснаціональних корпорацій у харчовій промисловості - це економічні умови країни. Після війни економічний розвиток може відбуватися повільніше, що може вплинути на зміну споживчих звичок та попиту на харчові продукти.

Законодавство та регулювання бізнесу також знаходяться серед важливих факторів, оскільки вони визначають правила та умови, за яких корпорації можуть працювати в країні.

Стабільність політичної ситуації та наявність соціального спокою створюють передумови для успішної діяльності корпорацій. Крім того, соціальні настрої та споживчі преференції можуть вплинути на попит на конкретні продукти і бренди.

Разом із цим, важливо відзначити, що успішність транснаціональних корпорацій в Україні не залежить лише від зовнішніх факторів, але й від самої стратегії корпорацій. Ефективне управління, інновації та адаптація до потреб ринку також визначають успіх корпорацій у харчовій промисловості.

Отже, успішність транснаціональних корпорацій харчової промисловості в Україні після війни залежить від комплексного впливу

економічних, законодавчих, політичних та соціальних факторів, а також від самої стратегії та управління корпорацій.

У післявоєнний період, у зв'язку з перспективою залучення іноземних ТНК до України, очікується значне збільшення обсягу інвестицій для відновлення країни. Це сприятиме не тільки економічній переорієнтації, але й відкриттю нових ринків і розширенню логістичних маршрутів. Залучення іноземних ТНК до України відіграє важливу роль у розвитку і впровадженні нових технологій, сприяючи також поліпшенню ситуації з безробіттям шляхом створення нових робочих місць та розвитку власних підприємств. Даний процес відкриває перспективи для України у галузі інновацій та зміцнення її місця на світовій арені.

Отже, після завершення війни, розвиток ТНК харчової промисловості в Україні може мати великі перспективи. По-перше, після припинення воєнних дій, настає період відновлення, який буде залежати від значних інвестицій в економіку країни. Харчові транснаціональні корпорації можуть виступити в ролі ключових інвесторів у цьому процесі. Вони можуть надати необхідні фінансові ресурси, технології, а також менеджерський досвід для розвитку і модернізації української харчової промисловості.

Уряд України активно підтримує іноземні інвестиції та бізнес, створюючи сприятливі умови для діяльності транснаціональних корпорацій. Проте, важливо відзначити, що на розвиток харчових ТНК у країні впливають різні фактори, такі як політична стабільність, рівень корупції, ефективність правової системи та інші. Отже, для успішного розвитку харчових транснаціональних корпорацій в Україні велике значення мають зусилля уряду та суспільства у створенні сприятливих умов для бізнесу та іноземних інвесторів. За останні роки Україна зосереджується на реформах, спрямованих на поліпшення бізнес-клімату, зокрема спрощення процедур реєстрації бізнесу, забезпечення захисту прав

інвесторів, зменшення адміністративного тиску та недоліків у системі оподаткування тощо.

Висновки до розділу 3

На основі досліджень, проведених у 3 розділі кваліфікаційної роботи, можна зробити наступні висновки:

Україна сьогодні викликає значний інтерес транснаціональних корпорацій харчової промисловості через свої природні ресурси, ринковий потенціал, географічне положення та доступ до Європейського Союзу. Очікується, що цей інтерес продовжить зростати, сприяючи більш активному функціонуванню та розвитку транснаціональних корпорацій у країні.

Харчова промисловість в Україні переживає процес модернізації і впровадження нових технологій, який зумовлений зростанням вимог споживачів та необхідністю підвищення конкурентоспроможності. Транснаціональні корпорації можуть впроваджувати свої найновіші технології та керівні практики, сприяючи прискоренню цього процесу та підвищенню якості продукції.

Висока якість та конкурентоспроможність української харчової продукції відкривають широкі можливості для експорту. Транснаціональні корпорації можуть використовувати свої міжнародні ресурси та мережі збуту, щоб допомогти українським продуктам проникнути на нові ринки та розширити свою присутність вже існуючих ринках.

Транснаціональні корпорації мають велику вагу у суспільстві, тому їхні дії та політика повинні бути соціально відповідальними. Розвиток української харчової промисловості залежить від того, наскільки транснаціональні корпорації братимуть до уваги екологічні, економічні та соціальні аспекти розвитку.

У зв'язку з можливістю залучення іноземних ТНК до України після закінчення війни, очікується значне збільшення обсягу інвестицій для відновлення країни. Це сприятиме не лише економічній орієнтації, але й відкриттю нових ринків та розширенню логістичних шляхів. Залучення іноземних ТНК в Україні відіграє важливу роль у розвитку та впровадженні нових технологій, сприяючи також зменшенню безробіття через створення нових робочих місць та розвиток місцевих підприємств. Цей процес відкриває перспективи для України в інноваційній сфері та підсиленні її позиції на світовій арені.

Тому, після закінчення війни, в Україні відкриваються широкі можливості для розвитку ТНК харчової промисловості. В першу чергу, після припинення бойових дій, настає період відбудови, який потребує значних інвестицій у національну економіку. В цьому процесі харчові транснаціональні корпорації можуть виконувати роль ключових інвесторів. Вони мають потенціал надати необхідні фінансові ресурси, передові технології, а також керівний досвід для модернізації та розвитку української харчової промисловості.

ВИСНОВКИ

У контексті сучасних глобальних всесвітніх змін діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК) відіграє ключову роль в світовій економіці та становить основу господарського сектору країн із розвинутою ринковою економікою. Незважаючи на зростаючу важливість значення і місця транснаціональних компаній у світовому господарстві, ця форма бізнесу й досі залишається дискусійною в міжнародній економіці, а думки вчених-економістів з приводу визначення сутності «транснаціональних корпорацій» й досі розбігаються.

У першому розділі кваліфікаційної роботи було проведено дослідження теоретико-методичних основ дослідження діяльності транснаціональних корпорацій, під час якого було визначено, що транснаціональні корпорації харчової промисловості є суттєвим гравцем у сучасному світі, який впливає на глобальну економіку, соціальні та екологічні аспекти.

Транснаціональні корпорації харчової промисловості - це компанії, які мають підрозділи, виробництва і/або дистрибуції в різних країнах по всьому світу. Вони зазвичай спеціалізуються на виробництві, переробці і розповсюдженні продуктів харчування на світовому ринку. Ці корпорації займаються великими обсягами виробництва і здатні забезпечити все постачання продуктів харчування - від сировини до готового продукту.

ТНК харчової промисловості часто володіють різними брендами та компаніями, які входять до їхнього портфолію. Вони можуть мати присутність в багатьох країнах, використовуючи глобальні мережі виробництва, логістики та маркетингу. Це дозволяє їм ефективно конкурувати, забезпечуючи різноманітні продукти харчування для споживачів по всьому світу.

З одного боку, ці корпорації забезпечують необхідність продуктів харчування для мільярдів людей і сприяють стабільності глобальної продовольчої системи. Вони також надають робочі місця, інновації та технологічний прогрес у харчовому секторі.

З іншого боку, транснаціональні корпорації харчової промисловості часто звинувачуються в низькій якості продуктів, небезпечних практиках у виробництві, монополізації ринку та експлуатації праці. Вони можуть мати негативний вплив на місцеві громади, зокрема зниженням рівня фермерських доходів та втратою біорізноманіття.

ТНК в харчовій промисловості були створені для оптимізації виробництва, забезпечення доступу до ресурсів з усього світу, підвищення ефективності та максимізації потенційного ринку споживачів. Усі вище перелічені чинники дозволили транснаціональним корпораціям стати домінуючими у харчовій промисловості та забезпечити світовим споживачам широкий вибір продуктів і вплив на ринки.

У другому розділі кваліфікаційної роботи було проведено аналіз впливу діяльності ТНК харчової промисловості на соціально-економічний розвиток України.

Харчова промисловість — пріоритетна та стратегічно важлива галузь економіки України. В Україні найбільшими ТНК харчової промисловості, які вклали значні фінансові ресурси, є Nestle SA., McDonald's, PepsiCo, Coca-Cola HBC, Carlsberg Group, ViOil та ін.

Було виявлено, що залучення іноземних транснаціональних компаній (ТНК) в харчову промисловість України може мати позитивний вплив на економічний розвиток країни. Інвестиції ТНК сприяють оновленню виробничих процесів, покращенню якості товарів і послуг, впровадженню нових технологій та зміцненню інноваційного потенціалу цієї галузі.

Проте, необхідно забезпечити рівновагу між інтересами ТНК та внутрішнім виробництвом. Великі ТНК можуть мати переваги у

виробництві та поширенні товарів на ринку, що може негативно вплинути на внутрішніх виробників, особливо малі та середні підприємства. Тому важливо розробити політику, яка стимулюватиме обидва сегменти ринку.

Розвиток харчової індустрії, включаючи транснаціональні корпорації, може створювати нові робочі місця і підвищувати доходи населення. Це особливо важливо для регіонів з недостатнім рівнем розвитку та високим рівнем безробіття. Проте, наряду з цим, дуже важливо забезпечити дотримання стандартів праці, які відповідають міжнародним нормам, і встановити механізми контролю їх дотримання.

Також, ТНК харчової промисловості в Україні можуть спричиняти негативний вплив на довкілля. Використання надмірних ресурсів, недозвільний забруднюючий вплив на навколишнє середовище та недбале використання природних ресурсів можуть призвести до погіршення якості довкілля і здоров'я населення.

Аналіз показників діяльності ТНК харчової промисловості в Україні дає підстави стверджувати, що вони мають значний внутрішній потенціал та конкурентоспроможність. ТНК виробляють широкий спектр продукції, який може задовольнити потреби як внутрішнього, так і зовнішнього ринків.

Однак, у теперішній час в Україні існує декілька чинників, що перешкоджають стабільному функціонуванню транснаціональних корпорацій (ТНК) в країні. Серед них - повномасштабна війна, політична та економічна нестабільність, а також низький рівень інноваційного розвитку. Для того щоб максимально впливати на економічний розвиток України через діяльність ТНК у харчовій промисловості, необхідно створити сприятливу бізнес-середу, яка буде спонукати до інвестицій у цю галузь і забезпечувати конкурентну атмосферу.

У другому розділі акцентується на великому потенціалі ТНК харчової промисловості в Україні для зростання та підтримки стабільності й економічного розвитку країни. Втім, щоб забезпечити їх

конкурентоспроможність та міжнародну співпрацю, необхідно зосередитись на інноваційному розвитку, встановленні стандартів екологічної й соціальної відповідальності, а також привабливості зовнішнього капіталу й технологій. Шляхом такого поєднання можна забезпечити стійкий розвиток і партнерство на міжнародному рівні.

Третій розділ було присвячено дослідженню перспектив розвитку та функціонування ТНК харчової промисловості в Україні, особливо в післявоєнний період.

Успіх української харчової промисловості складається залежно від того, як транснаціональні корпорації беруть до уваги екологічні, економічні та соціальні фактори розвитку.

Після закінчення війни та можливого приваблення іноземних ТНК до України, очікується значне зростання інвестицій для відновлення країни. Це не тільки сприятиме економічному розвитку, але й відкриє нові ринки та розширить логістичні шляхи. Залучення іноземних ТНК грає важливу роль у розвитку та впровадженні нових технологій в Україні, сприяючи зменшенню безробіття через створення нових робочих місць і розвиток місцевих підприємств. Цей процес відкриває перспективи для України в інноваційній сфері та підсилює її позицію на світовій арені.

Після закінчення війни, в Україні з'являються широкі можливості для розвитку ТНК харчової промисловості. Період відбудови, який настає після припинення бойових дій, потребує значних інвестицій у національну економіку. Харчові транснаціональні корпорації можуть виступати як ключові інвестори в цьому процесі. Вони мають потенціал надати необхідні фінансові ресурси, передові технології, а також керівний досвід для модернізації та розвитку української харчової промисловості. У результаті цього, українська харчова промисловість може отримати суттєвий поштовх у своєму розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуславець М. План відновлення України: розпочати відбудову хочуть вже у 2022 році. LB.ua. URL: https://lb.ua/blog/martyna_boguslavets/524339_plan_vidnovlennya_ukraini_roz_pochati.html
2. Бізнес у воєнний час : як змінилося законодавство. Економічна правда. 2022. №3. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/>
3. Виговський І. Як працюють різні галузі та компанії в умовах війни. Цензор. 2022. 13 квітня. URL: <https://censor.net/ua/r3333557>
4. Войтко С.В. / Транснаціональні корпорації і навч, посіб. // С. В. Войтко, О. А. Гавриш, О: 0, Корогодова, Т. С Мосеєнко. - Київ - КП ім Коря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2016. - 208 с. - Бібліогр.: с. 180 – 100 пр.
5. Гайдучий І. П. Розвиток транснаціональних корпорацій (ТНК) та їхній вплив на економіку країн / І. П. Гайдучий // Економіка АПК. – 2008. – №1. – С. 58.
6. Глухова С. В. Україна: харчова промисловість // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Україна: харчова промисловість> (дата звернення: 4.12.2023).
7. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20> (дата звернення 02.12.2023)
8. Іноземне підприємство "Кока-Кола Беверіджис Україна Лімітед". Фінансова звітність за 2022 рік. URL: https://clarity-project.info/edr/21651322/finances?current_year=2022 (дата звернення 29.11.2023)
9. Іноземне Підприємство "Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед". Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів

фінансової звітності та звіт незалежного аудитора. 2021 рік. URL: <file:///D:/Downloads/%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%86%D0%A1%D0%A2%D0%AC%20%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9D%D0%9E%20%D0%94%D0%9E%20%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%98%D0%A5%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%90%D0%A0%D0%A2%D0%86%D0%92%20%D0%A4%D0%86%D0%9D%D0%90%D0%9D%D0%A1%D0%9E%D0%92%D0%9E%D0%87%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%A2%D0%90%20%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%20%D0%9D%D0%95%D0%97%D0%90%D0%9B%D0%95%D0%96%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%90%D0%A3%D0%94%D0%98%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%90%20%D0%97%D0%90%202021%20%D0%A0%D0%86%D0%9A.pdf> (дата звернення 01.12.2023)

10. ІП «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед». Звіт про управління за 2021 рік. URL: <file:///D:/Downloads/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%20%D0%A3%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%9B%D0%86%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%97%D0%90%202021%20%D0%A0%D0%86%D0%9A.pdf> (дата звернення 29.11.2023)

11. Касич А.О. Втілення концепції стратегічного управління в практику вітчизняних підприємств / А.О. Касич // Бізнес-Інформ. 2014. № 11. С. 290–294.

12. Конвенція про транснаціональні корпорації. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_193#Text (дата звернення 11.11.2023)

13. Кохан І.І. Поняття і юридичні ознаки транснаціональних корпорацій. Науково-інформаційний вісник. 2009. № 1. С. 45-48.

14. Ленский Е.В. Транснаціональні фінансово-промислові групи і міждержавна економічна інтеграція: реальність і перспективи / Е.В. Ленский, В.А. Цветков // Щотижневик «Економіка і життя». – 1998. – № 8. – 3 с.

15. Лимонова Е.М., Воробйова К.О. Дослідження впливу ТНК на країни базування та приймаючі країни [Електронний ресурс]: Дніпропетровський університет ім. Альфреда Нобеля. – Режим доступу: <http://duep.edu/uploads/vidavnitstvo14-15/10107.pdf> (дата звернення 01.12.2023)

16. Макдональдз Юкрейн. Консолідована фінансова звітність. 2019. URL: <https://www.mcdonalds.com/content/dam/sites/ua/nfl/pdf/reporting/3.1.pdf> (дата звернення 27.11.2023)

17. Мочерний С.В. Світове господарство в умовах глобалізації: монографія / С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, С.В. Фомішин. – К.: Ніка-центр, 2006. – 200 с.

18. Офіційний сайт підприємства Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед. URL: <https://www.coca-cola.ua/>. (дата звернення 01.12.2023)

19. Офіційний сайт PepsiCo Україна. URL: <https://www.pepsico.ua/who-we-are/pepsico-in-ukraine> (дата звернення 28.11.2023)

20. Офіційний сайт Макдональдз Юкрейн. URL: <https://www.mcdonalds.com/ua/uk-ua.html> (дата звернення 27.11.2023)

21. Офіційний звіт про діяльність Підприємства з іноземними інвестиціями Макдональдз Юкрейн ЛТД 2021. URL: <https://www.mcdonalds.com/content/dam/sites/ua/nfl/pdf/reporting/2021-3.pdf> (дата звернення 27.11.2023)

22. Офіційний сайт Нестле Україна. Актуальна інформація щодо діяльності компанії в умовах війни Росії проти України. URL:

<https://www.nestle.ua/media/news/upd-statement-nestle-ukraine> (дата звернення 26.11.2023)

23. Офіційний сайт Нестле Україна. URL: <https://www.nestle.ua/sites/g/files/pydnoa316/files/2022> (дата звернення 26.11.2023)

24. Офіційний веб-сайт Міністерства Економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення 15.11.2023)

25. Офіційний сайт Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД). URL: <http://www.unctad.org> (дата звернення 08.10.2023)

26. Папирян Г.А. Міжнародні економічні відносини. Економіка туризму / Г.А. Папирян - М.: Фінанси і статистика. - 2000. – 208 с.

27. Постанова Кабінету Міністрів України "Про деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану" \ Кабінет Міністрів України . – Урядовий портал. - від 18 березня 2022 р. № 314. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zabezpechennya-provadzheniya-gospodarskoyi-diyalnosti-v-umovah-voyennogo-stanu-314> (дата звернення 02.12.2023)

28. Про заходи щодо забезпечення в умовах воєнного стану безперебійного постачання імпортованих харчових продуктів і кормів \ Постанова Кабінету Міністрів України. - від 09.03.2022 № 234 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234-2022-%D0%BF> (дата звернення 02.12.2023)

29. Пенська І.О. \ Особливості впливу ТНК на економічний розвиток України \ І.О. Пенська Зовнішня торгівля : економіка, фінанси, право. №3 (80). - 2015. - с. 114-124.

30. Стрельник С. О. ТНК як інституційна форма транснаціоналізації національних економік. Економіка та держава. 2015. №4. С. 61-65.

31. Федорченко Є. Транснаціональні корпорації в міжнародному праві. Київський студентський журнал міжнародного права. 2007. № 8. С. 117-126

32. Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності. Приватне акціонерне товариство «Вімм-Білл-Данн Україна» за 2021 рік. URL: http://www.wimm-bill-dann.com.ua/docs/rikFinZvit/FinZvitMZFO_2021.pdf (дата звернення 28.11.2023)

33. Фінансова звітність відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності Товариство з обмеженою відповідальністю «Сандора» за 2021 рік. URL: <https://www.pepsico.ua/docs/ukrainelibraries/services/sandora-financial-statements-2021.pdf> (дата звернення 28.11.2023)

34. Форс-мажор в договорах під час війни в Україні. DLF. 2022. №4. URL: <https://dlf.ua/ua/fors-mazhor-v-dogovorah-pid-chas-vijni-v-ukrayini/> (дата звернення 01.12.2023)

35. Юніна М. Особливості правового статусу транснаціональних корпорацій як суб'єктів правових відносин. Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право. 2017. Вип. 1. С. 168-173.

36. Forbes Ukraine. НАЗК внесло харчові корпорації PepsiCo та Mars до переліку міжнародних спонсорів війни. URL: <https://forbes.ua/news/nazk-vneslo-kharchovi-korporatsii-pepsico-ta-mars-do-pereliku-mizhnarodnikh-sponsoriv-viyni-01092023-15760> (дата звернення 28.11.2023)

37. Forbes Ukraine. Квиток у майбутнє. Як програма Nestlé Needs YOUTh допомагає працевлаштуватися сотням молодих українців. URL: <https://forbes.ua/leadership/kvitok-u-maybutne-yak-programa-nestle-needs->

[youth-dopomagae-pratsevlashtuvatisya-sotnyam-molodikh-ukraintsiv-23112023-17273](#) (дата звернення 23.11.2023)

38. Forbes Ukraine. 200 лідерів української економіки. URL: <https://forbes.ua/ratings/200-lideriv-ukrainskoi-ekonomiki-08112023-17066#seven> (дата звернення 06.09.2023)

39. Forbes Ukraine. 20 найбільших харчових компаній України 2022. URL: <https://forbes.ua/company/20-naybilshikh-kharchovikh-kompaniy-ukraini-virobniki-produktiv-i-napoiv-zbilshili-vitorg-popri-viynu-inozemtsi-strazhdayut-ale-prodovzhuyut-pratsyuvati-v-rf-22112023-17402> (дата звернення 08.09.2023)

40. Forbes Ukraine. Рейтинг «податкового пекла». URL: <https://forbes.ua/money/rejting-podatkovogo-pekla-chi-diysno-ukraina-mae-odnu-z-naygirshikh-sistem-opodatкування-u-sviti-korotka-vidpovid-ni-ale-e-chotiri-problemi-26102023-16899> (дата звернення 08.09.2023)

41. Interfax Ukraine. Інформаційне агентство. Основа економічного зростання України - сприятливий інвестиційний клімат. Як побудувати його з нуля? URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/919255.html> (дата звернення 08.09.2023)

42. Nestle Annual Report 2022. URL: <https://www.nestle.com/investors/annual-report#download> (дата звернення 15.11.2023)

43. Spisto M. Stakeholder Interests in Corporate Governance: Is a New Model of Governance a Change for the Better for South Africa? / M. Spisto // Australian Journal of Corporate Law. – 2005. – №18(2). – Part 1. – P. 129-147.

44. Sumantra Ghosal and Christopher A Bartlett, Managing Across Borders: the transnational solution, 2nd ed. Random House Business. Dicken, P. 2010.

45. Trancnsparency international. Corruption perseptions index 2022. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi/2022> (дата звернення 14.11.2023).